

NORSK-SPANSKE ARVEOPPGJØR

**Hvem har kompetanse til å foreta skifte når en spaniapensjonist dør
og hvilket lands rett skal anvendes?**

Kandidatnummer: 693

Leveringsfrist: 25. april. 2008

Til sammen 16 827 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>3</u>
1.1	Oppgavens tema og avgrensning	3
<u>2</u>	<u>SKIFTEKOMPETANSE</u>	<u>5</u>
2.1	Norsk stedlig og internasjonal skiftekompetanse	5
2.2	Bopelsbegrepet i skifteloven § 8 (2)	7
2.3	Domisil	12
2.4	Vanlig bosted	16
2.5	Nødkompetanse etter skifteloven §8 (5)	18
2.6	Spansk internasjonal skiftekompetanse	22
2.6.1	Avdøde hadde "ultimo domicilio" i Spania	22
2.6.2	Avdøde hadde fast eiendom i Spania	24
2.7	Hvor skal det skiftes i Spania?	25
<u>3</u>	<u>PRINSIPPET OM SKIFTETS ENHET OG UNIVERSALSUKSESJONSPRINSIPPET</u>	<u>27</u>
3.1	Norsk internasjonal privatrett	27
3.2	Spansk internasjonal privatrett	28
<u>4</u>	<u>RETTSVALGSREGLENE</u>	<u>30</u>
<u>5</u>	<u>KORT OVERSIKT OVER SPANSK ARVERETT</u>	<u>33</u>

5.1	Arveoppgjør med eller uten testament	34
5.1.1	Sucesiòn testamentaria – arv etter testament	34
5.1.2	Sucesiòn intestada – arv uten testament	37
5.2	Gjenlevende ektefelles rettsstilling.- Usufructo	38
<u>6</u>	<u>SKIFTEOPPGJØR FOR EN SPANIAPENSJONIST I SPANIA</u>	<u>41</u>
6.1	Situasjon hvor spaniapensjonist har opprettet testament	41
6.2	Situasjon hvor spaniapensjonist ikke har opprettet testament	45
<u>7</u>	<u>TILBAKEVISNINGSLÆREN</u>	<u>50</u>
7.1	Norsk retts syn på tilbakevisningslæren	50
7.2	Spansk retts syn på tilbakevisningslæren	52
<u>8</u>	<u>ANERKJENNELSE AV UTENLANDSKE SKIFTEOPPGJØR</u>	<u>56</u>
8.1	Vil Norge anerkjenne et spansk skifteoppgjør?	56
8.2	Vil Spania anerkjenne et norsk skifteoppgjør?	58
<u>9</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>61</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>63</u>
10.1	Bøker og artikler	63
10.2	Offentlige utredninger og dokumenter	64
10.3	Norsk lovgivning	64
10.4	Spansk lovgivning	65
10.5	Norsk rettspraksis	65

10.6	Spansk rettspraksis	65
10.7	Konvensjoner og rapporter	65
10.8	Internettadresser	66
10.9	Personlig meddelelse	67

1 Innledning

Det har de siste 30 årene vært en økende trend at norske pensjonister og uføretrygdete, bosetter seg eller oppholder seg i lengre perioder i Spania av sosiale og helsemessige årsaker. Flere drømmer om å tilbringe alderdommen sin i et bedre klima. På bakgrunn av dette opplever norske domstoler en økende grad av spørsmål og problemstillinger tilknyttet skifte og arveoppgjør når en norsk statsborger, som har tilknytning til Spania gjennom bosted eller fast eiendom, dør. Det vil kunne være av stor betydning for arvingene å få kjennskap til hvilke konsekvenser det vil ha at en norsk skifterett anser at den ikke har kompetanse til å foreta et skifte. Dersom et skifte etter en spaniapensjonist må utføres i Spania står eventuelle arvinger uten tilknytning til landet, ovenfor en potensielt lang, frustrerende og kostbar prosess. Denne oppgaven vil forhåpentligvis kunne kaste lys over noen relevante problemstillinger som møter personer i en slik situasjon.

1.1 Oppgavens tema og avgrensning

I denne oppgaven vil jeg behandle hovedprinsippene i den internasjonale privatretten på arverettens område, hos både Norge og Spania. I den forbindelse er det av interesse å se hva norsk og spansk internasjonal privatrett legger som krav for å ha skiftekompetanse i de tilfeller en norsk statsborger har tilknytning til begge landene. Videre vil jeg behandle landenes syn på rettsvalgsreglene, anerkjennelse av utenlandsk skifteoppgjør, samt spørsmålet om tilbakevisning. Jeg vil spesielt berøre de rettslige skrittene arvingene etter en norsk statsborger må gjennom ved et eventuelt skifteoppgjør i Spania. Av denne grunn vil jeg gi en kort oversikt over grunnleggende spansk arverett, da jeg anser dette relevant for å se helheten. Jeg vil se på skifteoppgjør i Spania med og uten testament, samt gjenlevende

ektefelles rettsstilling etter spansk rett. Problemstillinger rundt arveavgift faller utenfor oppgavens tema, og vil ikke bli behandlet.

Mitt hovedfokus vil være problemstillinger som reiser seg rundt norske pensjonister som har tilknytning til Spania; de såkalte spaniapensjonistene. Selv om dette antageligvis er en kjent sak for norske domstoler, eksisterer det i dag begrenset juridisk teori og rettspraksis tilknyttet norsk-spanske arveoppgjør. Det foreligger noe praksis på andre rettsområder som kan ha betydning for rettsvalg, men dette er stort sett av eldre dato.

Jeg har i denne oppgaven basert meg på norsk, spansk og engelsk rettskilder. Alle spanske og engelske rettskilder er oversatt etter mitt eget skjønn.

2 Skiftekompetanse

2.1 Norsk stedlig og internasjonal skiftekompetanse

I skifteloven¹ § 8 er norsk skifteretts stedlige jurisdiksjon slått fast. Dødsboskifte reguleres i bestemmelsens 2., 3. og 5 ledd. Etter sl. §8(2) fremgår det at skifte skal skje i den rettskrets avdøde hadde siste bopel eller hvis dette ikke kan påvises, hans siste oppholdssted.

I utgangspunktet regulerer sl. §8 (2) først og fremst den stedlige skiftekompetansen mellom norske skifteretter.² I den juridiske teorien er det hevdet at man kan lese bestemmelsen negativt, slik at hvis avdøde ikke var bosatt i Norge, har ikke norsk skifterett kompetanse til å foreta skifte.³ Det betyr at i de tilfeller en spaniapensjonist ikke anses å ha bosted i Norge, vil ikke norsk skifterett ha kompetanse til å foreta skifte. Unntaket fremgår av bestemmelsens femte ledd, som gjelder nødkompetanse.⁴

Den norske internasjonale skiftekompetansen er regulert forskjellig ettersom forholdet berører nordiske land eller ikke-nordiske land. Skiftekompetansen mellom de nordiske landene er regulert i Dødsboskiftekonvensjonen.⁵ Konvensjonen bygger på

---

¹ Lov om skifte. 21 feb. 1930. Heretter kalt sl.

² G-0203 B Dødsboskifte. Thue (2002) s. 569.

³ Cordes (1999) s. 208.

⁴ Nødkompetanse vil bli behandlet nærmere under punkt 2.5.

⁵ Konvensjonen av 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte. Heretter kalt Dødsbokkonvensjonen.

domisilprinsippet, slik at skifte skal skje der avdøde var bosatt ved dødstidspunktet.⁶ Bopelsbegrepet skal etter denne konvensjonen tolkes som internasjonal-privatrettslig domisil.⁷ Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette, da det ikke berører norsk-spanske arveoppgjør.

Norges skiftekompetanse i.f.t. land utenfor Norden er ikke lovregulert. Spørsmålet om skifterettens internasjonale kompetanse er lite behandlet i rettspraksis og juridisk teori. Imidlertid er det antatt at selv om skifteloven § 8(2) kun regulerer norsk skifteretts stedlige skiftekompetanse, regulerer bestemmelsen også norsk internasjonal skiftekompetanse, og kan derfor benyttes ved grenseoverskridende saksforhold.⁸ Det betyr at norske domstoler også bygger på bopelsbegrepet når det kommer til spørsmål om norsk skiftekompetanse i internasjonale arveoppgjør, utenfor Norden.

Det er uklart, etter gjeldende rett, hva som ligger i bopelsbegrepet i sl. § 8(2). Spørsmålet er om det er tilstrekkelig at avdøde hadde prosessuelt bosted i Norge eller om det kreves at avdøde hadde internasjonalt-privatrettslig domisil i Norge.⁹ Det prosessuelle bostedsbegrepet skiller seg fra det internasjonalt-privatrettslige domisilbegrepet. Det prosessuelle bostedsbegrepet stammer fra tvistemålsloven¹⁰ § 18, som dreier seg om alminnelig verneting. Det finnes ingen nærmere forklaring av hva som ligger i begrepet ”bopæl” i tvml.¹¹ Imidlertid er det lagt vekt på at det er faktisk bopel som er avgjørende ved vurderingen, ikke hvor man er folkeregistrert.¹² I den nye tvisteloven¹³ § 4-4, som

---

⁶ Dødsbokkonvensjonen.

⁷ Thue (2002) s. 567.

⁸ Frantzen (2002) s. 325. Thue (2002) s. 436. Rt. 1931 s. 931. Rt. 1999 s. 1333, se s. 1336.

⁹ NOU 2007:16, s.164. Thue (2002) s. 569-575.

¹⁰ Lov om rettergangsmåten for tvistemål. 13. aug. Nr. 6. 1915. Heretter kalt tvml.

¹¹ Schei (1990) s. 48.

¹² Schei (1990) s. 48.

¹³ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister. 17. juni. Nr. 90. 2005. Heretter kalt tvl.

erstatte tvml. § 18, er bopelsbegrepet heller ikke definert, men i teorien er det antatt at begrepets innhold er det samme som det tilsvarende bopelsbegrepet i tvml.¹⁴

2.2 Bopelsbegrepet i skifteloven § 8 (2)

Både den juridiske teorien og rettspraksis er sparsommelige i sin tolkning av bopelsbegrepet i skifteloven § 8 (2). Det er ikke enighet om bopelsbegrepet i sl. § 8 (2) skal tolkes som det prosessuelle bopelsbegrepet i tvml. § 18, jfr. tvl. § 4-4, eller som det internasjonal-privatrettslige domisilprinsippet.¹⁵

Rt. 1931 s. 931 var den første dommen som behandlet spørsmålet om norsk internasjonal skiftekompetanse. I dommen vurderte høyesterett om norsk skifterett hadde stedlig kompetanse til å skifte et dødsbo etter en norsk statsborger bosatt i Tyskland. Avdøde hadde eiendom i Norge, og døde under en reise i Norge. Høyesterett kom til den beslutning at norsk skifterett ikke hadde kompetanse til å foreta skifte etter avdøde, da han hadde hatt domisil i Tyskland. Retten la vekt på at det forelå ingen omstendigheter som tilsa at avdøde ikke hadde til hensikt å vende tilbake til Tyskland. I denne dommen ser det ut til at høyesterett anvendte et internasjonalt-privatrettslig domisilkrav når de vurderte norsk skifteretts kompetanse.¹⁶ Det er hevdet at selv om denne dommen er en av få som har uttalt seg om norsk internasjonal skiftekompetanse, så kan den ikke tillegges stor rettskildemessig vekt, da den ikke anses tilstrekkelig begrunnet.¹⁷ På den andre siden er ikke den norske internasjonale skiftekompetansen uttrykkelig fastslått i noen lov, så etter mitt syn bør dommen kunne være et moment ved vurderingen av norsk internasjonal skiftekompetanse.

---

¹⁴ Skoghøy (1998) s. 196.

¹⁵ Se punkt 2.3 om domisilprinsippet.

¹⁶ Rt. 1931. S. 931, se s. 933. Thue (2002) s. 570.

¹⁷ Thue (2002) s. 571.

Augdahl har i flere bøker kommentert sl. § 8 (2), hvor hans vurdering av hva som ligger i bopelsbegrepet har endret seg med tiden. I begynnelsen hevdet han at det avgjørende for norsk skiftekompetanse var at avdøde ”hadde fast bopel eller i hvert fall stadig ophold” i Norge.¹⁸ Det at Augdahl brukte uttrykket ”stadig ophold”, taler for at han la til grunn det prosessuelle bopelsbegrepet.¹⁹ Senere forandret Augdahl mening, da han mente at bopelsbegrepet skulle forstås slik det fremgår i Dødsbokkonvensjonen.²⁰ Man kan hevde at denne sammenligningen ikke er tilstrekkelig, da Dødsbokkonvensjonen er lex-specialis kun ved rettsforhold innad i Norden.²¹ Jeg er enig i at dette blir en litt for vid tolkning av bopelsbegrepet. Selv om begrepet etter Dødsbokkonvensjonen skal tolkes som det internajonal-privatrettslige domisilbegrepet, tilsier ikke dette at man kan legge til grunn en analogisk tolkning til forhold utenfor Norden. I senere utgaver modererte Augdahl sitt syn. Han fortsatte å hevde at det er det internajonal-privatrettslige domisil som ligger i bopelsbegrepet, imidlertid begrunnet han dette med avgjørelsen i Rt. 1931 s. 931, og ikke Dødsbokkonvensjonen.²² Augdahl har i sine begrunnelser vært knapp, og det er derfor vanskelig å tillegge hans teori stor vekt. Bøkene hans er av eldre dato, og verdensbildet har forandret seg. Imidlertid har ikke bopelsbegrepet i sl. § 8 (2) blitt drøftet ofte, så det er etter min mening rimelig å ta med hans teorier i betraktning rundt dette.

Thue hevder, i motsetning til Augdahl, at det er tilstrekkelig at avdøde hadde prosessuelt bopel i Norge for at norske domstoler kan foreta skifte. Han påpeker at det er de samme begrepene som benyttes i tvistemålsloven ang. alminnelig verneting²³, og av den grunn bør samme tolkning benyttes i sl. § 8 (2).²⁴ Da både sl. § 8 (2) og reglene i tvml. om vernting omhandler nasjonal domstolskompetanse, mener han det ikke foreligger grunnlag for å

---

¹⁸ Augdahl (1931) s. 26.

¹⁹ Thue (2002). s. 573.

²⁰ Augdahl (1956) s. 20.

²¹ Thue (2002) s. 573.

²² Thue (2002) s. 573.

²³ Tvistemålsloven §§ 18 og 19.

²⁴ Thue (2002) s. 569.

vurdere bopelsbegrepene i de respektive lovbestemmelsene forskjellig. Etter hans syn må disse i hvert fall tolkes likt ved spørsmål om skiftekompetanse innad i Norge.²⁵ Dette kan innebære at Thue ikke avslår muligheten for at det internasjonal-privatrettslig domisilbegrepet skal legges til grunn ved spørsmål om norsk internasjonal skiftekompetanse. Det er rimelig å anta at et sammenfallende prosessuelt bopelskrav i både vernetingsreglene og skiftekompetansereglene vil gjøre det lettere for domstolene å håndtere spørsmål rundt norsk internasjonal skiftekompetanse. Dette vil potensielt kunne føre til mindre avvik mellom utfallene i norske domstoler.

I RG 1973 s. 748 ble spørsmålet om norsk skifteretts kompetanse til å åpne offentlig skifte etter avdøde, som hadde domisil i utlandet ved dødsfallstidspunktet, behandlet. Retten la avgjørende vekt på avdødes faktiske bosted. Dette taler for at de la til grunn det prosessuelle bopelsbegrepet i sin vurdering. På den andre siden gir ikke retten noe klart svar på hva som ligger i bopelskravet i skifteloven § 8 (2). Retten skiller ikke mellom bopelsbegrepet ved rettsvalgsreglene eller ved spørsmålet om skiftekompetanse. Det innebærer at retten ikke tar stilling til om avdøde i tillegg til å ha faktisk bosted, hadde internasjonalt-privatrettslig domisil i utlandet.

I Rt. 1960/1403 tok en italiensk statsborger bosatt i Norge ut skilsmisse mot sin kone bosatt i Italia. Spørsmålet var om saken hørte under norsk eller italiensk domsmyndighet. Den italienske statsborgeren ble ansett å ha bopel i Norge, da Kjæremålsutvalget anså at hans tilknytning til Norge var ment å være varig. Altså at det må foreligge et krav om animus remanendi ved spørsmål om bopel. Dette taler for at de la det internasjonalt-privatrettslige domisil til grunn, og ikke det prosessuelle bopelsbegrepet.

I en nyere kjennelse fra Lagmannsretten, LF-2007-72713, ble norsk internasjonal skiftekompetanse vedrørende norsk-spanske forhold tatt opp. Etter mitt syn er denne kjennelsen, selv om den er fra underretten, av stor betydning i forhold til denne oppgaven.

---

²⁵ Thue (2002) s. 570.

Saken omhandler spørsmålet om norsk skiftekompetanse etter en spaniapensjonist. Lagmannsretten reiste spørsmål om tingrettens kompetanse til å åpne offentlig skifte der avdøde var bosatt i Spania ved dødstidspunktet. I sin vurdering har Lagmannsretten lagt vesentlig vekt på det Thue skriver om det internasjonal-privatrettslige domisilbegrepet rundt rettsvalgsreglene, og ikke det han har skrevet om norsk internasjonal skiftekompetanse. Dette virker for meg svært underlig. Retten tar ikke utgangspunkt i sl. § 8 (2) ved vurderingen av skiftekompetansen i det hele tatt. I denne forstand virker det som om lagmannsretten legger det internasjonal-privatrettslige domisilbegrepet til grunn ved avgjørelsen om norsk internasjonal skiftekompetanse.

Skiftelovutvalget har slått fast at det er det internasjonal-privatrettslige domisil som bør være hovedregelen ved vurderingen av om skifte kan foretas i Norge.²⁶ Utvalget har fremmet forslag om egen bestemmelse i den nye skifteloven vedrørende norsk internasjonal skiftekompetanse.²⁷ En egen lovbestemmelse som regulerer dette vil fremme både rettssikkerheten og forutsigbarheten. Selv om dette ikke er de lege lata pr. dags dato, er det ingenting som tyder på at en slik bestemmelse ikke vil bli vedtatt.

På mange måter vil det være veldig praktisk å kreve internasjonalt-privatrettslig domisil ved både skiftekompetanse og ved rettsvalgsreglene.²⁸ Det at man følger den samme rettesnoren vil fremme forutberegneligheten, og usikkerheten rundt hva som ligger i selve domisilprinsippet vil bli mindre, da man får en vane på bruke det. Samtidig vil det at man legger til grunn domisilet ved både rettsvalgsreglene og spørsmålet om skiftekompetanse være praktisk ved at den norske domstolen kan anvende sin egen rett. På den andre siden hvis man skal legge avgjørende vekt på avdødes prosessuelle bopel ved vurderingen av skiftekompetanse, kan vedkommende samtidig anses og hatt domisil i utlandet i forhold til

---

²⁶ NOU 2007:16. s. 168.

²⁷ NOU 2007:16 s. 167-168, se §1-4 og §1-5 i lovutkastet.

²⁸ Rettsvalgsreglene behandles i punkt 4.

rettsvalgsspørsmålet. Dette innebærer at utenlandsk arverett vil blitt anvendt av den norske domstolen under skiftet.²⁹

Som vist er rettskildebildet fragmentert når det gjelder innholdet av bopelsbegrepet etter sl. § 8(2). Av eldre litteratur og rettspraksis legger man det prosessuelle bopelsbegrepet til grunn. Imidlertid har både rettpraksis og andre rettskilder av nyere dato nærmet seg det internasjonal-privatrettslige domisilbegrepet. Mellom disse ytterpunktene har man Thue som i utgangspunktet viser til det prosessrettslige bopelsbegrepet, men som også antyder en åpning for å benytte det internasjonal-privatrettslige domisilbegrepet ved spørsmål om norsk internasjonal skiftekompetanse. Samtidig har Skiftelovutvalget fremmet forslag om ny skiftelov hvor det uttrykkelig kreves internasjonal-privatrettslige domisil for at norske domstoler skal ha internasjonal skiftekompetanse.³⁰

Uansett hvilket bopelsbegrep man anvender ved vurderingen av skiftekompetanse, er det ofte klart om avdøde var bosatt i Norge eller ikke.³¹ Imidlertid kan det ved skiftespørsmål etter en spaniapensjonist oppstå uklarheter. En spaniapensjonist oppholder seg ofte deler av året både i Norge og Spania. Det vil av denne grunn oppstå tvil om hvor vedkommende hadde sin bopel, og hvilket land som har kompetanse til å skifte.

Etter mitt syn taler både rettsteori og rettspraksis, samt Skiftelovutvalgets forslag, for at man skal legge avgjørende vekt på det internasjonal-privatrettslige domisil ved avgjørelsen om Norge har kompetanse til å foreta skifte.

Som vi ser kan tilknytningskriteriet for å avgjøre norsk internasjonal skiftekompetanse enten bero på avdødes domisil, eller prosessuelle bosted, som kan sammenlignes med vanlig bosted.

---

²⁹ Se nærmere om dette i punkt 4.

³⁰ NOU 2007:16 s. 167-168, se §1-4 og §1-5 i lovutkastet.

³¹ NOU 2007:16, s. 165.

2.3 Domisil

Det finnes det ingen generell internasjonal-privatrettslov i Norge, og domisilprinsippet er ikke lovfestet. Av denne grunn er domisilprinsippet først og fremst utviklet gjennom sedvane, rettspraksis og rettsteori.³² For å oppnå nytt domisil i et land, må man ha faktisk opphold i landet, og man må ha en vilje og intensjon til å forbli i landet (animus remanendi). I tillegg må oppholdet i det nye landet være frivillig.³³

Kravet om at det må foreligge faktisk opphold er vanligvis lett å konstatere. Utfordringen oppstår når en nordmann har oppholdt seg regelmessig i både Norge og Spania, og på denne måten har en tilknytning til begge land. Dersom oppholdet er av tilfeldig eller midlertidig art er ikke kravet oppfylt.³⁴ En spaniapensjonist som oppholder seg i Spania fire måneder i året, kan vanskelig sies å innfri kravet om opphold etter domisilprinsippet. Samtidig hvis man oppholder seg i Spania seks måneder i året, er det etter min mening ulike tilknytningsfaktorer man kan trekke inn. Hvis vedkommende ikke innehar noen form for tilknytning til Norge utover det å oppholde seg der de resterende månedene og de fleste verdiene befinner seg i Spania, taler dette for at spaniapensjonisten har domisil i Spania. Hvis vedkommende i sitt opphold på seks måneder i Spania leier leilighet der, men all annen formue, som fast eiendom befinner seg i Norge, taler dette for at vedkommende har domisil i Norge.

For å avgjøre hvor en person har domisil kan Folkeregisteret virke retningsledende.³⁵ Imidlertid vil denne informasjonen ikke være et avgjørende moment,³⁶ men kunne fungere som et tungtveiende bevis i de tilfeller man ønsker å påvise at domisilet er slik det fremgår

---

³² Thue (2002) s. 61-62.

³³ Thue (2002) s. 69. Gaarder (2000) s. 133. Frantzen (2002) s. 170.

³⁴ Cordes (1999) s. 111.

³⁵ Backer (2007) s.125.

³⁶ G-0203 B Dødsboskifte, punkt. 2.2.

av Folkeregisteret.³⁷ Spaniapensjonister som oppholder seg både i Norge og Spania, kan på den ene siden anses å være bosatt i Norge dersom dette fremgår av Folkeregisteret. I hvert taler det for dette hvis spaniapensjonisten har oppholdt seg jevnlig i Norge, samt at alle formuesgoder befinner seg der. På den andre siden hvis man oppholder seg i Spania store deler av året og har ingen bolig i Norge, taler dette for at man skal se bort fra det som fremgår av Folkeregisteret. Særlig kan man hevde dette dersom kontakten til Norge er liten.³⁸

Det kan være vanskelig å bevise en persons vilje og intensjon om å bli værende i et land, særlig når vedkommende er avgått med døden. Ofte kan det hjelpe dersom man ser det i sammenheng med kravet om faktisk opphold. Det er ikke et krav at intensjonen til avdøde skal ha vært å bli i det nye landet bestandig, men en viss varighet må kunne påvises.³⁹ Det som vanligvis legges til grunn for dette er at man ikke må ha konkrete planer om å ville forlate landet. Det kan på denne måten være lettere å uttrykke domisilkravet negativt.⁴⁰

Den store utfordringen ved domisilprinsippet er, som nevnt, å kartlegge avdødes vilje eller intensjon. Dette er et omdiskutert tema i den juridiske teorien. Man vil her stå ovenfor et bevis- eller sannsynlighetsproblem.⁴¹ Spørsmålet er hvor mye vekt man skal legge på personens egne uttalelser. ”Det hevdes at personens intensjon må presumeres å være den samme som ”gjennomsnittsmenneskets” intensjon i samme situasjon.” Legger man dette til grunn vil objektive omstendigheter som f.eks. boligens sted tas med i vurderingen. Imidlertid må man skille mellom hvor boligen er, og hvor arvelateren faktisk befant seg. Det er også relevant hvor arvelateren har sin familie, og hvor arvelaterens formue befinner seg. Videre kan det være vesentlig å legge vekt på arvelaterens forhold til norske myndigheter. Spørsmålet er om vedkommende hadde meldt utflytting, eller var

---

³⁷ Backer (2007) s. 126.

³⁸ Backer (2007) s. 127.

³⁹ Thue (2002) s. 76.

⁴⁰ Thue (2002) s. 77.

⁴¹ Thue (2002) s. 77.

folkeregistrert i Norge.⁴² Dersom man har meldt utflytting til Spania, taler dette for at man har skiftet domisil. Dette er helt klart et moment som vil tas i betraktning ved vurderingen om en spaniapensjonist har domisil i Norge eller Spania. Man kan i tillegg vektlegge årsaken til oppholdet i det nye landet, arten og varigheten av bosettelsen, om man har forsøkt å få oppholdstillatelse, eller søkt om statsborgerskap, hvor forretningsmessige interesser ligger, samt personens sosiale vaner.⁴³

Den største andelen av spaniapensjonister oppholder seg på Costa Blanca og Costa del Sol. Her utspiller det sosiale livet seg for mange i norske settinger som i den norske klubben, den norske sjømannskirken, eller den norske losjen. Et fåtall av pensjonistene lærer seg spansk, da de rett og slett ikke har behov for å kunne det. Flere spiser norsk importert mat, leser norske ukeblader og aviser, samt ser på norsk fjernsyn. På mange måter er det kun klimaet som er et bevis på at de faktisk oppholder seg i Spania. Alt dette kan være momenter ved avgjørelsen av om en spaniapensjonist har skiftet domisil. Når man lever i et slik lukket samfunn, og på mange måter har en fornemmelse av at man fortsatt har sterk tilknytning til Norge, kan det tale for at man ikke har skiftet domisil. Det er grunn til å tro at disse spaniapensjonistene ikke føler noen spesiell tilknytning til Spania, og oppfatter ikke noe brudd med Norge, og norske sosiale vaner. Dersom man skal legge vekt på spaniapensjonistens forventninger, vil de følgelig ikke ha skiftet domisil. På den andre siden ble dette spørsmålet tatt opp i LF-2007-72713. Retten drøftet om avdøde, som var en typisk spaniapensjonist, hadde domisil i Norge eller Spania. Avdøde hadde bodd i Spania i 7 år, og hadde meldt utflytting fra Norge. Han og gjenlevende kone hadde solgt eiendommen i Norge da dette var nødvendig for å oppnå skattemessig emigrasjon før 2004. Avdøde hadde ikke ervervet ny eiendom i Spania. Vedkommende hadde flyttet til Spania av helsemessige årsaker, hadde barn og barnebarn i Norge og hadde kjøpt fast eiendom i Norge to år før dødsfallet. Planen var å flytte hjem til Norge etter hvert grunnet familiehensyn og skrantende helse. Avdøde oppholdt seg 3-4 måneder i Norge hver sommer. Videre var alle inntektskilder norske og disse besto av norsk uførepensjon og

---

⁴² Giertsen (1995) s. 276

⁴³ Cordes (1999) s. 113-114.

privat pensjon. Gjenlevende ektefelle flyttet hjem til Norge og folkeregistrerte seg etter dødsfallet i 2007. Retten besluttet i saken at avdøde hadde domisil i Spania ved dødstidspunktet. I denne kjennelsen ser vi at selv om spaniapensjonisten ikke hadde særlig formue i Spania, anses man allikevel å ha skiftet domisil til Spania på tross av den sterke tilknytningen til Norge gjennom familie, fast eiendom og inntektskilder. Selv om dette er en kjennelse fra underretten, gir den et bilde av hvordan norsk rett tenker rundt domisilvurderingen ved en spaniapensjonist. Den viser at pensjonistens forventninger ikke nødvendigvis vil være utslagsgivende ved domisilvurderingen, da de kan stride med de sentrale kravene, faktisk opphold og animus remanendi, for å oppnå domisil.

Når man flytter til Spania på sine eldre dager, skal man tro at retrettmuligheten vil være åpen for de fleste pensjonister, selv om oppholdet i Spania kan anses som permanent. Kravet om vilje og intensjon til å bli i landet kan fort bli vanskelig å konstatere, da det er sannsynlig å tro at de fleste vil flytte hjem til Norge når helsen blir for dårlig. På denne måten vil ikke kravet, om at man må ha en vilje og intensjon til å bli værende i landet, være oppfylt. Imidlertid må det i ethvert tilfelle foreligge en individuell vurdering. Det er rimelig å legge vekt på at det bør være mer som skal til for å miste sitt domisil, når man har levd hele sitt liv i Norge, før man som pensjonist flytter til Spania.⁴⁴ Det kan være viktig å ta hensyn til de forventningene vedkommende pensjonist har. Mange tror at ved å ha jobbet hele livet i Norge og betalt skatt, så vil den norske staten også ta ansvar for ens arveoppgjør den dagen man dør. Dette gjelder særlig med tanke på at man er norsk statsborger. På den andre siden kan man hevde at selv om enkelte kan ha en klar intensjon om å vende tilbake, så vil det statistisk sett fortone seg som mindre og mindre sannsynlig ettersom tiden går.⁴⁵ Man blir eldre, og flere ønsker å tilbringe de siste årene i varmere strøk, hvor livskvaliteten kan være betydeligere større. Det avgjørende er om vedkommende har til hensikt å bli i Spania. Det er i denne sammenheng ikke nødvendig at man vet hvilke rettslige konsekvenser det har å skifte domisil fra Norge til Spania.⁴⁶

---

⁴⁴ Thue (2002) s. 84.

⁴⁵ Frantzen (2002) s. 175.

⁴⁶ Frantzen (2002) s. 175.

Etter mitt syn er det mye som taler for at man bør legge avgjørende vekt på den tilknytningen avdøde hadde til Norge, ved domisilvurderingen. Ofte kan tilknytningsfaktorer som eiendom, formue og familie gi et bilde av hvor en spaniapensjonist anser selv å ha domisil. Da rettskildebildet rundt dette er såpass delt, taler det for at reelle hensyn kan tillegges vekt.

2.4 Vanlig bosted

I tillegg til domisilprinsippet, er en annen tilknytningsfaktor i internasjonal privatrett vanlig bosted, også kalt residence habituelle. Residence habituelle oppsto i kjølevannet av usikkerheten som forelå rundt domisilprinsippet. Det ble innført med Haagkonvensjonene, men er på tross av dette ikke legaldefinert.⁴⁷ Det betyr at innholdet i vanlig bosted-begrepet også må utledes av sedvane.

For å ha vanlig bosted i et land, er det et krav om faktisk opphold. Det betyr at både domisilprinsippet og residence habituelle legger vekt på vedkommendes fysiske tilstedeværelse i et land. Imidlertid legger man mindre vekt på kravet om animus remanendi ved vurderingen om det foreligger vanlig bosted. Av denne grunn kan residence habituelle anses mer som et faktisk begrep enn et juridisk begrep.⁴⁸ Til forskjell fra domisilbegrepet tar man ikke hensyn til intensjonene til personen. Det innebærer at det avgjørende er hvor personen faktisk bor.⁴⁹ Man ser på de forutsetningene som foreligger i nåtiden, og ikke hvilke intensjoner en person har for fremtiden.⁵⁰ Dette innebærer at tidsbegrensede opphold, f.eks. norske pensjonister som oppholder seg i Spania i kortere perioder, kan anses å ha vanlig bosted i Spania.

---

⁴⁷ Thue (2002) s. 93-94, 96. Frantzen (2002) s. 180. Cordes (1999) s. 125.

⁴⁸ Thue (2002) s. 100.

⁴⁹ Thue (2002) s. 93.

⁵⁰ Thue (2002) s. 100-101.

Vurderingen av om en person har vanlig bosted i et land, er lik vurderingen av hvor en person har verneting etter tvl. § 4-4. I denne vurderingen er det de samme momentene og tilknytningsfaktorene som kan være av betydning. Ved avgjørelsen av hvor avdøde hadde vanlig bosted må man se på hvor vedkommende vanligvis eller regelmessig bodde. Det betyr at bostedet ikke må ha vært fast, men at det må ha vart i en bestemt tid.⁵¹ Samtidig kan de samme hensynene legges til grunn. Vernetingsreglene i tvl. ivaretar hensynet til saksøkte. Det å følge det prosessuelle bostedet til saksøkte, vil være mest praktisk og minst byrdefullt for vedkommende. De samme hensynene kan gjøre seg gjeldende i.f.t. arvingene ved avgjørelsen av hvor avdøde hadde vanlig bosted. For arvingene er det både lettere og mer praktisk å legge avdødes vanlige bosted til grunn, da det stilles større krav til domisilbegrepet.

På lik linje som domisilprinsippet, må ethvert tilfelle vurderes individuelt, og ulike momenter kan være av betydning. Momenter som kan tillegges vekt er lengden på vedkommendes opphold, samt hvilken tilknytning man har til stedet.⁵² Flere av spaniapensjonistenes opphold i Spania er ikke av en langvarig eller fast karakter. For at disse skal kunne anses å ha vanlig bosted i Spania, kreves det at oppholdet må være av en viss karakter. Dersom pensjonisten har kjøpt leilighet eller har inngått langtidsleie, kan dette tale for at han har residence habituelle i Spania. Imidlertid kan grensen mellom vanlig bosted og domisil være tynn, og det avgjørende etter en helhetsvurdering kan være hvilket land man har sterkest tilknytning til, og hvilke tilknytningsfaktorer som ligger til grunn.

---

⁵¹ Cordes (1999) s. 125.

⁵² Cordes (1999) s. 125.

2.5 Nødkompetanse etter skifteloven § 8 (5)

I sl. § 8(5) har man slått fast et unntak fra kravet om bopel i Norge for å kunne foreta skifte under norsk skifterett. Dette unntaket er regelen om nødkompetanse.

Nødkompetanseregelen åpner for at skifte kan skje i en norsk skifterett selv om avdøde ikke hadde bopel i Norge ved dødstidspunktet. Da skal skiftet skje i den rettskrets avdøde hadde sin siste bopel i Norge.⁵³ Skifteloven sier ikke noe om i hvilke tilfeller arvingene kan påberope seg nødkompetanse.⁵⁴ Imidlertid foreligger det et krav om at avdøde var norsk statsborger ved dødstidspunktet.⁵⁵ Samtidig er det naturlig å legge til grunn at avdøde også må ha hatt en viss tilknytning til Norge for at norske domstoler skal kunne foreta skifte. Det vil i hvert fall tale for en åpning for nødkompetanse. Hvis avdøde etterlater seg både arvinger og verdier i Norge, har man en tilknytning til landet, og det vil antageligvis være lettere for norske domstoler å åpne for nødkompetanseregelen i slike tilfeller, enn hvis avdøde ikke hadde en slik tilknytning.

Det har blitt hevdet at sl. § 8 (5) ofte blir tolket feil, da den ikke tar sikte på å regulere forholdet mellom norsk og utenlandsk skiftemyndighet. Det betyr at den ikke avgjør når et bo skal skiftes i Norge, men den peker ut hvilken norsk tingrett som skal eller bør behandle boet eller deler av det, jfr. ordlydens ”såfremt.”⁵⁶

På den andre siden er det slått fast i et rundskriv fra Justisdepartementet at sl. §8 (5) kan benyttes når avdøde var norsk statsborger, men hadde domisil i utlandet.⁵⁷ Skiftet vil da foretas i den rettskrets avdøde hadde sitt siste bopel i Norge. Imidlertid betyr ikke dette at

---

⁵³ Sl. § 8(5).

⁵⁴ Thue (2002) s. 570. NOU 2007:16, s. 165.

⁵⁵ Sl. art.8 (5).

⁵⁶ Lødrup (2005) s. 387.

⁵⁷ G-0203 B Dødsboskifte, pkt. 2.4.

norsk arverett benyttes ved fordelingen av arven.⁵⁸ Dersom det dreier seg om en avdød spaniapensjonist som hadde domisil i Spania, vil den norske skifteretten følge spansk arverett og arveavgiftsregler.

Hvis skifteretten i Norge har registrert dødsfallet etter en norsk statsborger som avgikk med døden i utlandet, antas det at skifteretten kan foreta skifte etter nødkompetansereglene på grunnlag av denne registreringen.⁵⁹

En annen mulighet som kan åpne for at Norge foretar skifte etter nødkompetanseregelen, er at det er behov for et restskifte i Norge. Skiftet er allerede i gang i domisillandet, men etter prinsipper i sin internasjonale privatrett, som f.eks. scissionprinsippet, vil de ikke foreta skifte over fast eiendom som befinner seg i utlandet. Dersom norske domstoler ved slike omstendigheter skulle nekte å foreta ett resteskifte, ville det vært urimelig med hensyn til arvingene. Skiftelovutvalget slår fast at i slike tilfeller bør Norge kunne foreta et skifte av det som befinner seg i Norge, så fremt at avdødes domisilland eller statsborgerland kan dokumentere at skiftet ikke kan skje der.⁶⁰ Det betyr at kravet om norsk statsborgerskap ikke er absolutt når det kommer til tilfeller hvor det er snakk om et restskifte i Norge.

RG 1973/748 la til grunn umulighetskravet for skifte i utlandet for å kunne anvende nødkompetanse. Retten kom med følgende uttalelse om sl. §8(5); ”Det er imidlertid helt på det rene at dette er en såkalt ”nødkompetanseregel” som bare får anvendelse i rene unntakstilfeller, f.eks. hvis det i utlandet er utelukket å få rett til å gjennomføre et skifte av vedkommende dødsbo.” Det betyr at det finnes en snever åpning for å oppnå skifte i Norge. Spørsmålet er hva som skal til for at man kan komme inn under dette unntakstilfellet.

I LB-2000-454 sa retten; ”Lagmannsretten er enig med skifteretten at det ikke foreligger noen avvisning fra spanske domstoler. Nødkompetanse etter skifteloven § 8 femte ledd kan

---

⁵⁸ Lødrup (1999) s. 28.

⁵⁹ G-0203 B Dødsboskifte, punkt. 2.4

⁶⁰ NOU 2007:16, s. 169.

da, i alle fall for tiden, ikke påberopes.” Ut fra dette kan det utledes at det er en mulighet for at norske domstoler skal kunne foreta skifte, hvis det foreligger en avvisning fra spanske domstoler. Det er rimelig å tro at en slik avvisning fra spanske domstoler kan skje der hvor avdøde hadde større tilknytning til Norge enn Spania, gjennom formuesverdier og familie. For spanske domstoler vil dette gjøre arveoppgjøret vanskeligere, da de ikke har all oversikt over bo som befinner seg på norsk territorium.

Etter mitt syn vil spørsmålet om nødkompetanse være svært relevant ved arveoppgjør etter en spaniapensjonist. Det er rimelig å anta at det vil komme uventet på en del arvinger at skifte skal skje i Spania, og ikke under norsk domstol. Flere vil sannsynligvis påberope seg nødkompetanseregelen for å få skiftet boet under norsk rett, slik som var tilfellet i LF-2007-72713. I denne kjennelsen ble det subsidiært gjort gjeldende at skiftet kan skje i Norge på grunnlag av skifteloven § 8 (5) om nødkompetanse. Dette avviste lagmannsretten, da de slo fast at Norge ikke har kompetanse til å foreta skifte når avdøde hadde domisil i en annen stat.

De lege ferenda har Skiftelovutvalget slått fast at i utgangspunktet skal skifte foretas av avdødes domisilland, men hvis det viser seg å være praktisk umulig kan Norge ta seg av skiftet.⁶¹ Et slikt krav kan hindre at skifte åpnes i flere land. I lovforslaget til ny skiftelov ønsker Skiftelovutvalget at nødkompetanseregelen skal videreføres. Etter Skiftelovutvalgets mening bør adgangen til å åpne skifte i Norge, når avdøde hadde domisil i utlandet, være snever. I tillegg anser Skiftelovutvalget det nødvendig å kreve dokumentasjon fra avdødes domisilland, om at skifte ikke kan skje der. Samtidig må det foreligge et krav om at avdøde hadde sterk tilknytning til Norge.⁶² Relativ tilknytning kan da være statsborgerskap eller prosessuelt bosted.

---

⁶¹ NOU 2007:16. s. 169.

⁶² NOU 2007:16. s. 169.

Spørsmålet er om dokumentasjonskravet fra avdødes domisilland skal lovfestes. Skiftelovutvalget har vurdert dette, men de anser det ikke som nødvendig.⁶³ Dette kan sies å være en nyttig regel, særskilt det å ikke uttrykke kravet i loven. Det kan i visse tilfeller være umulig for arvingene å fremskaffe en slik dokumentasjon fra avdødes domisilland og det ville da vært uheldig om disse skulle straffes for dette.

Dersom nødkompetanse innvilges, fremgår det ikke av sl.§8 (5) hvor skifte etter en norsk statsborger, bosatt i utlandet, skal skje. Skiftelovutvalget foreslår at skiftet foretas i en domstol, nærmere bestemt Oslo byfogdembete. Det at alle slike skifteoppgjør henvises til en og samme domstol vil føre til at denne domstolen utvikler en spesialkompetanse innen internasjonale skifteoppgjør⁶⁴, samtidig som at det vil gi arvingene en enkelt instans å forholde seg til.

---

⁶³ NOU 2007:16, s. 168.

⁶⁴ NOU 2007:16, s. 169.

2.6 Spansk internasjonal skiftekompetanse

I spansk rett er den spanske internasjonale skiftekompetansen regulert i la Ley Orgànica del Poder Judicial.⁶⁵ Den spanske internasjonale skiftekompetansen bestemmes ut fra rettsreglene i L.O.P. J art. 22(2) og 22(3), så lenge det ikke foreligger en avtale mellom Spania og vedkommende land som regulerer spørsmålet om skiftekompetansen.⁶⁶ Da det ikke foreligger noen avtale mellom Norge og Spania vedrørende dette, må vi se til reglene i L.O.P.J. I henhold til L.O.P. J art. 22(3) har spanske domstoler kompetanse til å foreta skifte når avdøde enten var bosatt i Spania, eller hadde fast eiendom der.⁶⁷ Det betyr at spanske domstoler har internasjonal skiftekompetanse ved to anledninger; 1. Når avdøde var bosatt i Spania eller 2. når avdøde hadde fast eiendom i Spania.

2.6.1 Avdøde hadde "ultimo domicilio" i Spania

Etter L.O.P. J art. 22(3) kan en spansk domstol foreta skifte når avdøde hadde sitt "ultimo domicilio", dvs. siste bosted, i Spania. Det spanske domisilbegrepet er et juridisk begrep, som utleder sitt innhold fra Còdigo civil⁶⁸ art. 40.⁶⁹ Domisilbegrepet defineres uttrykkelig i

---

⁶⁵ La Ley Orgànica del Poder Judicial de 1 de julio de 1985. - Den organiske loven for juridisk makt. Heretter kalt L.O.P.J.

Rozas (2000) s.485.

⁶⁶ Rozas (2000) s.485. http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm, Rapport fra EU over skiftekompetanse og rettsvalg i Spania. s. 222. Heretter kalt EUs rapport om Spania.

⁶⁷ L.O.P.J art. 22 (3) ;(...)en materia de sucesiones, cuando el causante haya tenido su ultimo domicilio en territorio español o posea bienes inmuebles en España.- (...)i arveretten, når avdøde hadde sitt siste bosted i spansk territorium eller hadde fast eiendom i Spania.

Garb (2004) s. 556, 562. Merino-Blanco (2006) s. 106.

⁶⁸ El Còdigo civil de 24 de julio de 1889.- Den spanske sivillovboka. Heretter kalt Cc.

⁶⁹ EUs rapport om Spania. s. 223-224. Rozas (2000) s.130.

Cc. art. 40 som ” el lugar de su residencia habitual.”⁷⁰ Dette innebærer at ens domisil er det stedet som er ens vanlige bosted.⁷¹ Spansk høyesterett har slått fast at for å oppnå vanlig bosted i Spania er det ikke nok med fysisk tilstedeværelse i landet. Det er ytterligere krav om animus manendi, dvs. at man hadde en viss intensjon om å bli der.⁷² Det er, som påpekt i punkt 2.4, ikke et krav om at det må ha foreligget en intensjon om å bli der for alltid, men oppholdet må ha strukket seg over lengre tid. Dersom en norsk pensjonist dør i Spania under ett kort ferieopphold, tilsier ikke dette at vedkommende hadde vanlig bosted der etter L.O.P. J art. 22 (3), jfr. Cc. art.40. Spanske domstoler kan derfor ikke foreta skifte. Videre er ikke en folkeregistrering i Spania nok til å påvise vanlig bosted. Det legges avgjørende vekt på hvor man faktisk bor.⁷³ Til forskjell fra det norske internasjonal-privatrettslige domisilbegrepet, legger spanske domstoler avgjørende vekt på det faktiske bostedet til vedkommende på tidspunktet for dennes død, og mindre på intensjonen om å bli værende i landet.⁷⁴

---

⁷⁰ Cc art. 40; (...)el domicilio de las personas naturales es el lugar de su residencia habitual(...) –(...)domisilet til fysiske personer er det stedet som er deres vanlige bosted(...)

⁷¹ Jfr. punkt 2.4.

⁷² EU s rapport om Spania s. 224, Rozas (2002) s.130.

⁷³ EUs rapport om Spania s. 224.

⁷⁴ Jfr. Punkt 2.3.

2.6.2 Avdøde hadde fast eiendom i Spania

I L.O.P. J art. 22(3) er det slått fast at skifte kan foretas i en spansk domstol dersom avdøde hadde fast eiendom i Spania. Dette innebærer at skifte kan skje i Spania selv om avdøde aldri hadde vanlig bosted der.

Det at Spania åpner for å ha skiftekompetanse hvor en avdød nordmann hadde eiendom i Spania, har to mulige utfall. Dersom en norsk domstol allerede har foretatt skifte, kan et hjelpeskifte foretas i etterkant i Spania.⁷⁵ I slike tilfeller har den norske domstolen allerede foretatt et formelt skifte. Det faktiske skifteoppgjøret vil først skje i Spania. Dette vil da være nødvendig for at arvingene skal kunne ta ut sin del av boet som befinner seg i Spania. På mange måter er dette en godkjennelse av det norske skifteoppgjøret, hvor man baserer seg på den norske skifteattesten ved fordelingen av boet i Spania. Dersom skiftet ikke har blitt foretatt av norsk domstol, kan Spania foreta skifte for hele boet. Spanske domstoler har kompetanse til å skifte alt det som inngår i boet, uansett verdi, person, arvens sammenheng, avdødes nasjonalitet eller bosted.⁷⁶ Dette gjelder også dersom vedkommende har domisil i Spania, men deler av boet befinner seg i utlandet.⁷⁷ Det betyr at dersom norske domstoler ikke har foretatt skifte av dødsboet, kan Spania foreta skifte av hele boet, selv det som befinner seg i Norge. Spanske domstoler har ikke kun kompetanse til å foreta skifte for den eiendommen som ligger i Spania, men også den delen av boet som befinner seg i utlandet.⁷⁸

Det er et stort antall spaniapensjonister som kjøper seg eiendom i Spania, selv om de ikke oppholder seg der hele året. Det betyr at arvingene etter en spaniapensjonist kan havne i den situasjonen at både Norge og Spania anser seg kompetente til å foreta skifte. Dette vil

---

⁷⁵ L.O.P.J art. 22(3), NOU 2007:16, s. 168.

⁷⁶ EUs rapport om Spania s. 225, jfr. punkt 3.2.

⁷⁷ EUs rapport om Spania s. 224-225.

⁷⁸ Hayton (1998) s. 313.

inntreffe når spaniapensjonisten ikke har mistet sitt norske domisil etter norsk rett, og samtidig anses etter spansk rett å ha vanlig bosted i Spania, eller har fast eiendom der. Et slikt tilfelle, der det kan kreves skifte i flere land, skaper en vanskelig situasjon for arvingene. Videre vil arvinger med god økonomi og ressurser kunne ha en fordel, ved at de har midler til å hyre juridisk hjelp i flere land, noe som kan bli svært dyrt.⁷⁹ Samtidig vil det mest sannsynlig være nødvendig med et hjelpeskifte i Spania selv om skiftet skjer i Norge, i tilfeller der avdøde hadde formue i Spania. Når man da uansett må foreta et hjelpeskifte i Spania,⁸⁰ kan det hende at man like gjerne bør foreta hele skiftet der. På den andre siden koster et skifteoppgjør i Spania betraktelig mer for arvinger bosatt i Norge,⁸¹ noe som gjør det rasjonelt for arvingene å begrense skifteoppgjøret i Spania til et hjelpeskifte. Det er i tillegg ofte kun avdøde som hadde tilknytning til Spania, gjennom fast eiendom og formue. Arvingene vil derfor ofte stå i en situasjon der de må foreta et skifte i et land hvor de ikke har noen tilknytning, hverken språklig eller sosialt. I en slik situasjon taler hensynet til arvingene for at hele skiftet bør skje i Norge.

2.7 Hvor skal det skiftes i Spania?

Når det er fastslått at Spania har internasjonal skiftekompetanse i et dødsbo, må man kartlegge hvilken spansk rettskrets som skal foreta skiftet. L.O.P. J inneholder kun regler for tilfeller der spanske domstoler har kompetanse til å skifte internasjonalt, men ikke hvor i Spania skiftet skal skje.⁸² Dette er regulert i la Ley de Enjuiciamiento Civil⁸³ art. 52(4).⁸⁴ Denne bestemmelsen regulerer nasjonal skiftekompetanse i særskilte tilfeller, som arvetilfeller. Det avgjørende ved denne kartleggingen er avdødes siste domisil, jfr.

---

⁷⁹ NOU 2007:16. s. 169.

⁸⁰ Jfr.L.O.P.J art. 52(4).

⁸¹ Se punkt. 6.

⁸² EUs rapport om Spania. s. 222.

⁸³ Ley 1/2000 de 7 de enero de Enjuiciamiento Civil.- den spanske sivilprosessloven. Heretter kalt LEC.

⁸⁴ LEC art. 52 (4); En los juicios sobre cuestiones hereditarias, será competente el tribunal del lugar en que el finado tuvo su último domicilio y si lo hubiere tenido en país extranjero, el del lugar de su último domicilio

”ultimo domicilio.”⁸⁵ Dette innebærer at avdødes ”ultimo domicilio” er avgjørende både for om Spania har internasjonale skiftekompetanse, samt hvor i Spania skiftet skal foretas. Det er rimelig å legge til grunn den samme tolkningen av bostedsbegrepet i LEC art. 52(4) som i L.O.P. J art 22(3), jfr. Cc. art. 40. Dette innebærer at man legger til grunn avdødes siste vanlige bosted.⁸⁶

Etter LEC art. 52 (4) er det den rettskrets avdøde hadde sitt siste vanlige bosted, som er kompetent til å foreta skifte. Hvis avdøde hadde bosted i utlandet ved sin død, er det retten på det stedet man hadde sitt siste vanlige bosted i Spania eller hvor den største delen av boet befinner seg i Spania, som er kompetent i skifteoppgjøret.⁸⁷

Som vi ser er den nasjonale skiftekompetansen i både Norge og Spania lovregulert.⁸⁸ Imidlertid er den norske internasjonale skiftekompetansen ikke lovregulert, men sl. §8 (2) anvendes analogisk på tilfeller vedrørende Norges internasjonale skiftekompetanse. I Spania har man derimot regulert den internasjonale skiftekompetansen i loven⁸⁹. Skiftelovutvalget har som nevnt tidligere kommet med forslag om å lovfeste den norske internasjonale skiftekompetansen⁹⁰, som etter mitt syn er positivt både for rettssikkerheten og hensynet til forutberegnelighet.

---

en España, o donde estuviere la mayor parte de sus bienes, a elección del demandante. - I spørsmål om jurisdiksjon i arvesaker er retten hvor avdøde hadde sitt siste domisil kompetent og hvis vedkommende hadde domisil i utlandet er det retten på det stedet man hadde sitt siste domisil i Spania eller hvor den største delen av boet befinner seg som er kompetent, etter valg fra saksøker.

⁸⁵ LEC art. 52(4), jfr. Cc. art. 40.

⁸⁶ Se punkt. 2.6.1.

⁸⁷ LEC art. 52(4).

⁸⁸ Sl. §8(2) jfr. LEC art. 52 (4).

⁸⁹ L.O.P.J art. 22 (3).

⁹⁰ NOU 2007:16 s. 167-168, se §1-4 og §1-5 i lovutkastet.

3 Prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet

3.1 Norsk internasjonal privatrett

Norsk internasjonal privatrett bygger på prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet.⁹¹

Prinsippet om skiftets enhet innebærer at i de tilfeller en norsk skifterett har kompetanse til å skifte, vil denne kompetansen gjelde hele boet. Dette er uavhengig av hva verdiene består av og hvor de befinner seg.⁹² Det betyr at i de tilfeller en spaniapensjonist også har verdier i Spania, vil Norge kunne foreta et skifte for hele boet. Da flere spaniapensjonister etterlater seg feriehus i Spania, vil ikke norske domstoler utelate disse i skifteoppgjøret.

Motsatt er det naturlig å tolke dette dithen at Norge godtar at en utenlandsk skiftemyndighet skifter deler av et dødsbo som befinner seg på norsk territorium.

I norsk internasjonal privatrett bygger man også på universalsuksesjonsprinsippet. En følge av dette prinsippet er at den samme rettsvalgsregelen skal anvendes på hele boet etter avdøde.⁹³ Dette innebærer at dersom avdøde hadde verdier i både Norge og Spania, og skifte foretas i Norge, vil også norsk arverett gjelde for den del av boet som befinner seg i Spania.

I enkelttilfeller kan det inntreffe at myndighetene i et land kun anser seg kompetent til å skifte den delen av boet som befinner seg i sitt eget land. Da vil det kun skje et restskifte i

---

⁹¹ Thue (2002) s. 512. Frantzen (2002) s. 255. Giertsen (1995) s. 270

⁹² Frantzen (2002) s. 373.

⁹³ Frantzen (2002) s. 373.

Norge, mens skiftebehandlingen vil bli den samme utover dette.⁹⁴ Dette vil forekomme ved tilfeller der et land bygger på scissionprinsippet. Et typisk eksempel vil være britisk internasjonal privatrett, som legger vekt på at fast eiendom skal arves etter retten i det landet hvor eiendommen befinner seg. Motsatt skal løsøre arves etter loven i avdødes hjemland.⁹⁵

3.2 Spansk internasjonal privatrett

I Spania bygger man også på skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet.⁹⁶ Det innebærer at skifteoppgjøret skal foretas på grunnlag av en og samme lov, uansett hva verdiene består av og hvor de befinner seg. Årsaken til at spansk rett bygger på disse prinsippene er at man på denne måten forener landet som i dag består av mange ulike nasjonaliteter.⁹⁷ Ettersom det er mange utenlandske bosatt i Spania, eller med fast eiendom der, vil et skifte av hele boet lette skifteoppgjøret. Gjennom prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet oppnår man likhet mellom arvingene og man unngår motstridende avgjørelser.⁹⁸ Imidlertid har spansk høyesterett slått fast et unntak fra prinsippet om skiftets enhet ved arveoppgjør etter britiske statsborgere, når disse kun etterlater seg fast eiendom i Spania.⁹⁹ For spaniapensjonistene innebærer dette at i de tilfeller der Spania har kompetanse til å skifte, vil hele boet skiftes, også det som befinner seg i Norge. Videre vil hele boet behandles etter norske arveregler.¹⁰⁰ Det at både Spania og Norge bygger på prinsippet om skiftets enhet, samt universalsuksesjonsprinsippet, vil forenkle et arveoppgjør hvor en nordmann bosatt i Spania har formue i Norge, eller hvor en

---

⁹⁴ G-0203 B Dødsboskifte, punkt 2.4.

⁹⁵ Frantzen (2002) s. 371.

⁹⁶ Cc. art. 9 nr. 8, 1.pkt, etter komma.: (...) cualesquiera que sean la naturaleza de los bienes y el país donde se encuentren. – (...) uansett hva verdiene består av og hvilket land de befinner seg i.

⁹⁷ EUs rapport om Spania. s. 250, 252.

⁹⁸ EUs rapport om Spania. s. 251.

⁹⁹ Garb (2004) s. 556. Dette vil bli behandlet nærmere i punkt 7.

¹⁰⁰ Jfr. punkt 4.

nordmann bosatt i Norge har formue i Spania. Med tanke på at det er en god del nordmenn som har tilknytninger i Spania, kan dette lette selve arveprosessen ved at man kan skifte hele boet i ett av landene. Ved et arveoppgjør etter en spaniapensjonist som hadde fast eiendom i Spania, kan som nevnt under punkt 2.6.2 et påfølgende hjelpeskifte finne sted i Spania. I disse tilfeller vil skifteoppgjøret kun være en formalitet, slik at det reelle skiftet skjer av norske domstoler. Dette betyr at man ved slike tilfeller følger prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet. I et hjelpeskifte vil den spanske domstolen følge norsk arverett, noe som tilsier at prinsippet om skiftets enhet eller universalsuksesjonsprinsippet ikke krenkes.¹⁰¹

---

¹⁰¹ Se nærmere om dette i punkt 2.6.2.

4 Rettsvalgsreglene

Rettsvalgsregler er regler om hvilket lands rett som skal benyttes for å løse rettsspørsmål som har tilknytning til flere stater. Internasjonalt er det anerkjent at rettsvalgsreglene ved arvespørsmål avgjøres etter den siste hjemlandsretten til avdøde.¹⁰² Det betyr at den retten som blir utpekt av rettsvalgsreglene, skal anvendes ved skifte av et dødsbo. Imidlertid er det uenighet internasjonalt om hva som er avgjørende for å stadfeste en persons hjemlandsrett. Hjemlandsretten kan være retten i det land arvelateren var statsborger i, eller retten i det land hvor arvelateren hadde sitt siste vanlige bosted eller domisil.¹⁰³ Det er internasjonalt anerkjent at det er disse tre tilknytningskriteriene som skal avgjøre rettsvalgsreglene.¹⁰⁴

Hjemlandsretten, også kalt personstatutt, regulerer rettsforhold av personlig art, som arverett. Den skal ta vare på de rettighetene man har, særlig de som er viktige for ens identitet.¹⁰⁵ Den er utformet med tilknytning til hvilke forventninger man antas å ha i aktuelle situasjoner, og er ofte den retten man er mest fortrolig med og mest knyttet til.¹⁰⁶ ”Kjernen i personalstatuttet er å legge til grunn den stats rettsordning som personen har sin sterkeste og mest varige tilknytning til.”¹⁰⁷ Det er her konflikten mellom statsborgerprinsippet, domisilprinsippet og residence habituelle oppstår.

---

¹⁰² Thue (2002) s. 510.

¹⁰³ Thue (2002) s. 111.

¹⁰⁴ Thue (2002) s. 111.

¹⁰⁵ Cordes (1999) s. 103.

¹⁰⁶ Thue (2002) s. 510. Cordes (1999) s. 103.

¹⁰⁷ Cordes (1999) s. 103.

I norsk internasjonal privatrett er ikke rettsvalgsreglene lovregulert. De er først og fremst utviklet gjennom sedvane og rettspraksis.¹⁰⁸ Etter norske rettsvalgsregler bygger man på domisilprinsippet.¹⁰⁹ Dersom en norsk statsborger anses å ha domisil i Norge, vil domstolene anvende norsk arverett under skiftet. Motsatt hvis en norsk statsborger anses å ha spansk domisil, men skifte foretas i Norge, vil spansk arverett benyttes.

I Spania er rettsvalgsreglene derimot lovregulert i Còdigo civil, kapittel 4, i henholdsvis art. 9 (1) og art 9 (8) 1. pkt.¹¹⁰ Dette kapittelet kalles også den spanske internasjonale privatrettsloven,¹¹¹ og gjelder for hele Spania.¹¹² Etter spansk internasjonal privatrett er rettsvalget regulert etter statsborgerprinsippet.¹¹³ Spanske domstoler legger avgjørende vekt på at det er retten i det land avdøde var statsborger ved død tidspunktet som skal legges til grunn. Det innebærer at skifte i Spania etter en norsk statsborger skal foretas etter norske arveregler.

Det er rimelig å legge til grunn at de fleste spaniapensjonistene beholder sitt norske statsborgerskap selv om de er bosatt i Spania. De fleste holder rettettsmuligheten til Norge åpen under hele oppholdet. Dette betyr at etter spansk internasjonal privatrett skal norsk arverett anvendes ved et skifteoppgjør etter en spaniapensjonist bosatt i Spania, men man følger spanske prosessregler. En konsekvens av at Norge bygger på domisilprinsippet i rettsvalgsreglene, er at uansett hvilket bopelsbegrep en norsk domstol legger til grunn for å avgjøre spørsmålet om skiftekompetanse, vil norsk rett anvendes dersom avdøde hadde

---

¹⁰⁸ Thue (2002) s. 508.

¹⁰⁹ Se nærmere om domisilprinsippet i punkt 2.3.

¹¹⁰ Cc. art. 9(1); La ley personal correspondiente a las personas físicas es la determinada por su nacionalidad. – Den personlige loven som gjelder for fysiske personer bestemmes av deres nasjonalitet. Cc. art. 9(8); La sucesión por causa de muerte se regirá por ley nacional del causante en el momento de su fallecimiento,(...) – Arvefølgen etter et dødsfall styres av avdødes nasjonale lov ved død tidspunktet,(...) Garb (2004) s.554-555.

¹¹¹ Jfr. overskriften av kapitlet; Normas de Derecho internacional privado - Internasjonale privatrettsnormer.

¹¹² EUs rapport om Spania. s. 246.

¹¹³ Cc. art. 9(8).

domisil i Norge. Det innebærer at resultatet av skifteoppgjøret vil bli det samme om det skiftes i Norge eller Spania. Imidlertid er uskifte ett ukjent skifteinstitutt i Spania, og derfor vil ikke en gjenlevende norsk ektefelle kunne sitte i uskifte ved et skifteoppgjør i Spania.

Dersom det viser seg at avdøde hadde både spansk og norsk statsborgerskap, slår spansk rett fast at dette avgjøres, enten etter avtale mellom landene, eller så skal retten i det landet avdøde hadde sitt siste vanlige bosted anvendes.¹¹⁴ Dersom det er vanskelig å påvise avdødes siste vanlige bosted, er det ens siste ervervede bosted som skal legges til grunn.¹¹⁵ Som nevnt tidligere finnes det ingen avtale mellom Norge og Spania. Man må derfor legge til grunn hvor spaniapensjonisten hadde sitt siste bosted, hvor vedkommende faktisk bodde. Det er rimelig å anslå at det ikke finnes mange spaniapensjonister som innehar dobbelt statsborgerskap, så dette vil neppe være en vanlig problemstilling ved norsk-spanske arveoppgjør.

---

¹¹⁴ Cc art. 9 (9): (...)de las situaciones de doble nacionalidad(...)estará a lo que determinen los tratados internacionales, y, si nada estableciesen, será preferida la nacionalidad coincidente con la última residencia habitual(...) –(...) I tilfeller med dobbel statsborgerskap(...)avgjøres dette av hva de internasjonale avtalene fastslår, og hvis de ikke sier noe, er det nasjonaliteten som sammenfaller med det siste vanlige bostedet som foretrekkes.

¹¹⁵ Cc art. 9 (9): (...)y(...)en su defecto, la última adquirida. –(...)og(...) i mangel av dette, det siste ervervede bostedet.

5 Kort oversikt over spansk arverett

Spania er delt opp i 17 selvstendige provinser. I rettsspørsmål vedrørende arverett er det kun seks provinser som har sin egen unike sivilrett.¹¹⁶ Jeg vil ikke gå nærmere inn på de ulike regionale arvereglene, men konsentrere meg om den generelle arveretten, som fremgår av den spanske sivillovboken.¹¹⁷

Det spanske arvesystemet bygger på parentel-, linje- og representasjonsprinsippet, på samme måte som Norge.¹¹⁸ Det betyr at det er avdødes livsarvinger som er ens nærmeste arvinger, i første rekke ens barn og barnebarn, deretter foreldre, så gjenlevende ektefelle, søsken og deres etterkommere og tilslutt den spanske staten.¹¹⁹ Avdødes livsarvinger, "*las legitimas*", arver 2/3 av arven.¹²⁰ Imidlertid kan avdøde disponere over 1/3 av denne tvangsarven, hvor vedkommende kan gi forlodsarv til en eller flere av tvangsarvingene.¹²¹ Denne delen kalles "*tercio de mejora*" - en bestemt tredjedel. Dette betyr at pliktdelsarven til livsarvingene i utgangspunktet består av 2/3 av arven, men 1/3 av denne delen kan

---

¹¹⁶ Garb (2004) s. 544-545.

¹¹⁷ El Código civil.

¹¹⁸ Lazarte (2005) s. 314. Cc. art. 930; La sucesión corresponde en primer lugar a la línea recta descendente.- Arvefølgen samsvarer i første omgang med den nedadgående linjen.

Franzen (2002) s. 133.

¹¹⁹ Cc. art. 807; (1) Los hijos y descendientes(...) - Barna og slektninger i nedadstigende linje (2)(...) los padres y ascendientes(...) - (...) foreldrene og slektninger i oppstigende linje(...)

(3) El viudo o viuda(...) - Enkemannen eller enken(...). Garb (2004) s. 547.

¹²⁰ Cc. art. 808 (1). Constituyen la legítima de los hijos y descendientes las dos terceras partes(...) - Tvangsarven til barna og deres etterkommere består av 2/3(...)

¹²¹ Cc. art. 808 (2) (...) disponer de una parte de las dos que forman la legítima, (...) como mejora a sus hijos o descendientes. - (...) disponere en del av de to partene som tvangsarven består av, (...) som forlodsarv til sine barn eller slektninger i nedadstigende linje. Merino-Blanco (2006) s. 318. Hayton (1998) s. 304.

avdøde gjennom testament tilgodese en eller flere av dem, eller fordele arven likt. Den siste tredjedelen av avdødes arv er til fri disposisjon for testator, kalt ”*tercio de libre disposicion*”.¹²² Dette betyr at avdøde kan testamentere bort 1/3 av arven til hvem han måtte ønske, uten at vedkommende nødvendigvis er i familie.¹²³

5.1 Arveoppgjør med eller uten testament

Man kan stå ovenfor to typer arveoppgjør i Spania. Enten ”*sucesión testamentaria*”, arv etter testament, eller ”*sucesión intestada*”, arv uten testament.¹²⁴

Det finnes to typer testamenter, generelle og spesielle.¹²⁵ Spesielle testamenter vil ikke bli behandlet, da de ikke er av relevante i denne sammenheng.

5.1.1 Sucesión testamentaria – arv etter testament

De generelle testamentsformene er *åpent testament*, *lukket testament* og et *egenhendig utferdiget testament*.¹²⁶

Det vanligste er å opprette et åpent testament i nærvær av en notar.¹²⁷ Hos notaren må testator enten muntlig eller skriftlig begjære hvem han ønsker skal være hans arvinger, og

---

¹²² Cc. art. 808 (3). La tercera parte restante será de libre disposición. - Den resterende 1/3 er til fri disposisjon.

¹²³ Merino-Blanco (2006) s. 318.

¹²⁴ Hayton (1998) s. 296

¹²⁵ Merino-Blanco (2006) s. 313, Garb (2004) s. 545, Hayton (1998) s. 299. Cc. art. 676 (1); El testamento puede ser común o especial. - Testamentet kan være generelt eller spesielt.

¹²⁶ Cc. art. 676(2); (...) ológrafo, abierto o cerrado. - (...) egenhendig utferdiget, åpent eller lukket. Garb (2004) s. 545.

¹²⁷ Garb (2004) s. 545, Merino-Blanco (2006) s. 314.

notaren vil komme med tilbakemeldinger om dette lar seg gjøre.¹²⁸ Notaren skal kontrollere at testator innehar den juridiske habiliteten som er nødvendig for å kunne opprette testamentet.¹²⁹ Det er naturlig å bekrefte testators identitet, at vedkommende oppretter testamentet av egen fri vilje, samt at testator er tilregnelig.¹³⁰ Etter signering fra notaren vil testator få en kopi av testamentet og originalen vil bli arkivert i notarens protokoll. Det vil også bli sendt en kopi til ”*Registro de Actos de Ultima Voluntad*”, dvs. testamentsregisteret.¹³¹

Et lukket testament skal også opprettes hos notaren, hvor notaren skal kontrollere at testator har den nødvendige juridiske habiliteten for å kunne opprette et testament.¹³² Ved denne framgangsmåten skal imidlertid ikke testators siste vilje avsløres for notaren.¹³³ Det som skiller et lukket testament fra de øvrige testamentsformene, er at notaren åpner testamentet etter testators død.¹³⁴ Dette innebærer at det kan foreligge en viss risiko for at testator har oversett noen obligatoriske arveregler med hensyn til tvangsarvingene, eller at vedkommende har uttrykt seg på en tvetydig måte. Imidlertid vil et lukket testament på lik linje som et åpent testament bli registrert i testamentregisteret, og i notarens protokoll.¹³⁵ Denne typen testament blir sjeldent benyttet i Spania.¹³⁶

Et egenhendig utferdiget testament håndskrives av testator uten at notaren er tilstede. For å være gyldig må testamentet være skriftlig og testator må ha signert testamentet, samt datert

---

¹²⁸ Merino-Blanco (2006) s. 314.

¹²⁹ Cc. art. 685,(...)el notario asegurarse que(...) tiene el testador la capacidad legal necesario(...) – (...)forsikrer notaren seg at testator har den nødvendige juridiske habiliteten(...)

¹³⁰ Merino-Blanco (2006) s. 314.

¹³¹ Merino-Blanco (2006) s. 314.

¹³² Cc. art. 685, jfr. fotnote 129.

¹³³ Cc. art. 680; (...)sin revelar su última voluntad(...) – (...)uten å avsløre sin siste vilje(...)

¹³⁴ Merino-Blanco (2006) s. 316.

¹³⁵ Merino-Blanco (2006) s. 316.

¹³⁶ Garb (2004) s. 545.

det med år, måned og dag.¹³⁷ Ord som er blitt endret, slettet eller tilføyd mellom linjene skal forklares av testator under hans underskrift.¹³⁸ Denne formen for testament kan medføre visse problemer. Da notaren ikke har originalen eller kopi av testamentet er det en viss fare for at testamentet kan forsvinne ved at testator har mistet det, eller noen har ødelagt det. Dersom testamentet blir funnet, må det bli formalisert og legalisert som det siste gyldige testamentet til testator, noe som kan være svært tidkrevende.¹³⁹ Andre praktiske problemer kan være at testator har disponert arven slik at det strider med obligatoriske arveregler i loven. Som vi ser vil et åpent testament opprettet hos en notar spare både tid og penger for ens arvinger.¹⁴⁰ Samtidig som at man med sikkerhet vet at alle obligatoriske regler er blitt fulgt, og testamentet derfor er gyldig.

---

¹³⁷ Cc. art. 688; (...)escrito(...)firmado(...)del año, mes y día(...)-(...) skriftlig(...)underskrevet(...)med år, måned og dato(...) Hayton (1998) s. 299.

¹³⁸ Cc. art. 688; (...) palabras tachadas, enmendadas o entre renglones , las salvarà el testador bajo su firma. – (...)ord som er endret eller strøket mellom linjene forklares av testator under underskriften.

¹³⁹ Merino-Blanco (2006) s. 316.

¹⁴⁰ Merino-Blanco (2006) s. 316.

5.1.2 Sucesión intestada – arv uten testament

Dersom avdøde ikke hadde opprettet et testament, vil arven fordeles etter loven.¹⁴¹ Denne situasjonen kalles ”*la sucesión intestada*”, dvs. arv uten testament.¹⁴² Arv etter loven vil også inntre i de tilfeller hvor testamentet er annullert eller kjent ugyldig. Det samme skjer der det ikke er innsatt en arving i testamentet, hvor arvingen i testamentet dør før testator eller hvor arvingen er umyndiggjort.¹⁴³

Når det ikke finnes et testament må det skje en ”*declaración de herederos*”, dvs. erklæring av arvingene. Denne erklæringen, samt videre bevisføring, skjer hos notaren hvor avdøde hadde sitt siste domicil.¹⁴⁴ Etter loven vil arven tilkomme avdødes slektninger, gjenlevende ektefelle¹⁴⁵ eller, dersom det ikke finnes arvinger, den spanske staten.¹⁴⁶

.

---

¹⁴¹ Cc. art. 913; A falta de herederos testamentarios, la Ley defiere la herencia(...) - I mangel av testament med arvinger vil arven føyes etter loven(...)

¹⁴² Merino-Blanco (2006) s. 317. Hayton (1998) s. 307.

¹⁴³ Lazarte (2005) s. 311, Cc. art. 912; (1) (...)muere sin testamento o con testamento nulo o que haya perdido después su validez. (...) (2) (...)no contiene institución de heredero(...) (3) (...)èste muere antes que el testador(...) (4) (...)el heredero instituido es incapaz de suceder. - (1) (...)dør uten testament eller med annullert eller ugyldig testament (...) (2) (...)ikke innsatt arving(...) (3) (...)arvingen dør før testator(...) (4) (...)arvingen er ikke istand til å arve.

¹⁴⁴ LEC. art. 979; (...) en el lugar en que hubiere tenido el causante su último domicilio en España . – (...)stedet hvor avdøde hadde sitt siste bosted i Spania(...) jfr. Reglamento notarial. art.209 bis (2); (...)donde el causante hubiera tenido su último domicilio en España.

¹⁴⁵ Cc. art 807, jfr. fotnote 119. Garb (2004) s. 547.

¹⁴⁶ Cc. art. 956; A falta de personas que tengan derecho a heredar(...)herederà el Estado(...) - I mangel av rettmessige arvinger arver staten(...)

5.2 Gjenlevende ektefelles rettsstilling - Usufructo

Rettsstillingen til gjenlevende ektefelle etter spansk rett har blitt styrket med årene. I spansk rett er det slik at slektninger gjennom blodsband arver før gjenlevende ektefelle.¹⁴⁷

Unntaket er arvinger i sidelinjen til avdøde, dvs. dens søsken og deres etterkommere.¹⁴⁸

Gjenlevende ektefelle arver kun i de tilfeller hvor det ikke finnes arvinger i første parentel eller foreldre.¹⁴⁹ I andre tilfeller arver gjenlevende en bruksrett, kalt *usufructo*.

Hvis gjenlevende ektefelle ikke var separert fra avdøde, og det finnes barn og andre arvinger i nedadstigende linje, arver vedkommende bruksrett på 1/3.¹⁵⁰ Finnes det kun arvinger etter avdøde i oppadstigende linje, arver gjenlevende ektefelle en bruksrett på 1/2.¹⁵¹ Viser det seg at det ikke finnes arvinger hverken i nedadstigende eller oppstigende linje, vil lengstlevende ektefelle ha rett til å arve 2/3 av bruksretten.¹⁵²

---

¹⁴⁷ Merino-Blanco (2006) s. 320.

¹⁴⁸ Cc. art. 944: (...) antes que los colaterales(...)sucederà el cònyuge sobreviviente. – (...)før slektninger i sidelinjen(...)arver gjenlevende ektefelle.

¹⁴⁹ Cc. art. 944; En defecto de ascendientes y descendientes(...)sucederà(...)el cònyuge sobreviviente. - I mangel av slektninger i nedadstigende og oppstigende linje(...)vil gjenlevende ektefelle arve. Lazarte (2005) s. 316-317.

¹⁵⁰ Cc. art. 834; (...) no se hallase separado (...) si concurre a la herencia con hijos o descendientes, tendrá derecho al usufructo del tercio(...) – (...) ikke var separert(...) og det finnes barn eller arvinger i nedadgående linje som skal arve, har gjenlevende ektefelle rett til en bruksrett på 1/3(...) Lazarte (2005) s. 314.

¹⁵¹ Cc. art. 837; No existiendo descendientes, pero si ascendientes, el cònyuge sobreviviente tendrá derecho al usufructo de la mitad de la herencia. - Hvis det ikke finnes slektninger i nedadstigende linje, men i oppstigende linje, har gjenlevende ektefelle rett til en bruksrett på halvparten av arven. Lazarte (2005) s. 314.

¹⁵² Cc. art. 838; No existiendo descendientes ni ascendientes en cònyuge sobreviviente tendrá derecho al usufructo de los dos tercios de la herencia. - Hvis det verken finnes arvinger i nedadstigende- eller oppstigende linje vil gjenlevende ektefelle ha rett til en bruksrett på 2/3 av arven. Lazarte (2005) s. 314.

Etter norsk rett har gjenlevende ektefelle rett til å sitte i uskifte etter sin ektefelles død. Det betyr at lengstlevende ektefelle har rett til å overta alt hva avdøde ektefelle eide. Skiftet av arven blir utsatt til lengstlevende ektefelle dør. I Spania bygger man ikke på uskifteinstituttet. Lengstlevende ektefelle får som hovedregel en livsvarig bruksrett (*usufructo*) til eventuell eiendom, mens livsarvingene vanligvis arver eiendomsretten.¹⁵³ Denne bruksretten har visse likheter med norsk uskifte. I norsk uskifte får gjenlevende ektefelle fortsatt sitte på boet, og får styre det som om man var eier. Det er først ved gjenlevendes død at arvingene kan få sin del av arven. Det samme gjelder i Spania, men med visse begrensninger.

Konsekvensen av bruksretten, *usufructo*, er at gjenlevende ektefelle får bruke boligen til den dagen man dør. Det er ulike rettigheter knyttet til bruksretten til boligen. Først og fremst skal gjenlevende ektefelle kunne nyte og bruke eiendommen, samt dra nytte av alle ”frukter” som kommer med eiendommen.¹⁵⁴ Det er naturlig å tolke disse ”fruktene” som ethvert gode som hører med eiendommen som f.eks. frukter i dens naturlige betydning, buskap som går på eiendommen eller leieinntekter som utledes fra eiendommen. Denne nyttiggjøringen forutsetter at bruken ikke forandrer tilstanden på eiendommen.¹⁵⁵ Før den gjenlevende ektefellen kan benytte seg av bruksretten og nyte dens goder, må det lages en inventarliste over alt som inngår på eiendommen og dette må verdivurderes. Man må samtidig forsikre at man vil oppfylle alle de plikter som hører med bruksretten etter loven.¹⁵⁶ Den gjenlevende ektefellen kan ikke selge eller pantsette eiendommen. Motsatt kan ikke den reelle eieren av eiendommen bruke den selv, så lenge gjenlevende ektefelle innehar bruksretten. Videre må ektefellen ta godt vare på eiendommen¹⁵⁷ og vanlig

---

¹⁵³ <http://www.norskemagasinet.com/article.1544.html>.

¹⁵⁴ Cc. art. 471; (...)tendrá derecho a percibir todos los frutos(...) – (...)rett til å motta alle goder(...)

¹⁵⁵ Cc. art. 487; (...)no altere su forma o su sustancia(...) – (...)ikke forandre dens form eller substans(...)

¹⁵⁶ Cc. art. 491; (...) antes de entrar en el goce de los bienes, està obligado: 1. A formar(...)inventario de todos(...) 2.(...)comprometiéndose a cumplir las obligaciones(...) – (...)før man kan begynne å nyte godene er man forpliktet til å: 1. Lage inventarliste av alt(...) 2. (...)love at man skal oppfylle alle forpliktelsene(...)

¹⁵⁷ Cc. art. 497; (...)deberà cuidar las cosas(...)como un buen padre de familia. – (...)bør ta vare på tingene(...) som et godt familieoverhode.

vedlikehold må man selv betale.¹⁵⁸ Vedlikehold utover det vanlige betales av den som har eiendomsretten.¹⁵⁹ Samtidig må gjenlevende ektefelle betale de skatter eller kostnader som oppstår i.f.t. eiendommen så lenge man innehar bruksretten, som f.eks. eiendomsskatt.¹⁶⁰ Vedkommende kan personlig tjene på eiendommen ved å leie ut til andre.¹⁶¹ Imidlertid vil alle eventuelle avtaler gjenlevende ektefelle har inngått under bruksrettperioden, utløpe samtidig som bruksretten opphører.¹⁶²

---

¹⁵⁸ Cc. art. 500; (...)està obligado a hacer las reparaciones ordinarias(...)-(...)er forpliktet til å ta seg av ordinære reparasjoner(...)

¹⁵⁹ Cc. art. 501; Las reparaciones extraordinarias serán de cuenta del propietario. - Ekstraordinære reparasjoner må eieren ta seg av.

¹⁶⁰ Cc. art. 504; El pago de las cargas y contribuciones anuales(...)serà de cuenta del usufructario todo el tiempo que el usufructo dure- Betaling av kostnader og årlige skatter/avgifter(...) må betales av den som innehar bruksretten så lenge denne bruksretten varer.

¹⁶¹ Cc. art. 480; (...)aprovechar por sí mismo la cosa usufructuada, arrendarla a otro(...) – (...)nytte selv bruksretten ved å leie ut til andre(...)

¹⁶² Cc. art. 474; (...)al tiempo que dure el usufructo. – (...)den tiden bruksretten varer.

6 Skifteoppgjør for en spaniapensjonist i Spania

I de tilfeller et skifte etter en spaniapensjonist skal skje i Spania, påvirkes skifteprosessen av hvorvidt vedkommende hadde testament eller ikke. Selv om en spaniapensjonist, bosatt i Spania har opprettet et testamente¹⁶³, hvor ens arvinger er klarlagt, løser ikke dette spørsmålet om hvilket land som har kompetanse til å foreta skifte. Et testament vil derimot gjøre det lettere når man skal foreta arveoppgjøret, og vil kunne brukes som et bevismiddel til spanske domstoler for å bekrefte ens arvinger, så lenge testamentet ikke bestrides.¹⁶⁴ Utenlandske borgere bosatt i Spania anbefales derfor å opprette et testament.¹⁶⁵

6.1 Situasjon hvor spaniapensjonist har opprettet testament

Når en norsk domstol anser seg kompetent til å gjennomføre skifte, utstedes en skifteattest. Dersom et etterfølgende hjelpeskifte skal skje i Spania, vil dette basere seg på denne skifteattesten.¹⁶⁶ Ut fra denne ser man hvem som er de ulike loddeierne, og arven fordeles etter attesten. Problemet oppstår når en norsk statsborger bosatt i Spania dør. Dersom skiftes skal foretas i Spania, vil ikke den spanske domstolen ha en norsk skifteattest å basere seg på. Dersom avdøde etterlot seg et testament vil spanske domstoler anse dette som retningsgivende for fordelingen av arven og basere seg på testamentet.¹⁶⁷ Dersom avdøde ikke hadde opprettet et testament, vil spanske domstoler stå uten noen form for

---

¹⁶³ Se punkt 5.1.1. om testamenter i Spania.

¹⁶⁴ Nagell (2005) s. 24.

¹⁶⁵ Hayton (1998) s. 325.

¹⁶⁶ Jfr. punkt 2.6.2.

¹⁶⁷ Nagell (2005) s. 24.

dokumentasjon som viser hvordan arveoppgjøret skal skje. Arvingene må da begynne på en omstendelig prosess for å bevise at de er de rettmessige arvingene.

Både Norge og Spania har ratifisert Haagkonvensjonen fra 1961 om testamentsformer.¹⁶⁸ Denne konvensjonen er in favor testamenti. Det innebærer at den forsøker så langt som mulig å godta de fleste testamenter som gyldig.¹⁶⁹ Dette er søkt løst ved at testator kan velge mellom ulike rettssystemer ved opprettelsen av et testament.¹⁷⁰ Etter Haagkonvensjonen om testamentsformer er et testament gyldig så lenge det er opprettet etter de formkrav som samsvarer med den interne lovgivningen hvor testamentet ble opprettet.¹⁷¹ Testamentet etter en spaniapensjonist kan være opprettet hvor vedkommende var statsborger, hadde sitt siste domisil, siste vanlige bosted eller i det land hvor ens faste eiendom ligger.¹⁷² Det betyr at dersom en spaniapensjonist bosatt i Spania oppretter et testament der, vil det også være gyldig i Norge. Dersom spaniapensjonisten var bosatt i Norge, men f.eks. hadde fast eiendom i Spania, vil et testament opprettet i Spania være gyldig. Alt dette forutsetter at testamentet oppfyller formkravene til vedkommende stat. Haagkonvensjonen om testamentsformer inneholder ingen definisjon av hva som er formsspørsmål.¹⁷³ Konsekvensen av dette er at det kan oppstå en kvalifikasjonskonflikt mellom norske og spanske myndigheter hvor synet på hva som kreves til testamentsformen kan være forskjellig. Dersom en norsk pensjonist bosatt i Spania oppretter et testamente i Norge, må det oppfylle de formelle krav som norske myndigheter stiller for å erklæres gyldig. Etter spansk rett er ikke notaren forpliktet til å kjenne til de formelle krav som norske myndigheter stiller til et testament opprettet i Norge, så testamentet må oversettes og godkjennes av norske myndigheter med Haag-apostillestempel, hvor gjeldende norsk

---

¹⁶⁸ Haagkonvensjonen av 5. Oktober 1961 om testamentsformer. Ratifisert av Norge i 1972 og Spania i 1988. Heretter kalt Haagkonvensjonen om testamentsformer.

¹⁶⁹ Thue (2002) s. 542. Hayton (1998) s. 315.

¹⁷⁰ Haagkonvensjonen om testamentsformer .art. 1.

¹⁷¹ Haagkonvensjonen om testamentsformer.art. 1.

¹⁷² Haagkonvensjonen om testamentsformer.art. 1.

¹⁷³ Thue (2002) s. 541.

lovgivning bekreftes.¹⁷⁴ Utlendinger bosatt i Spania kan skrive et egenhendig utferdiget testament på sitt eget språk.¹⁷⁵ Det innebærer at spaniapensjonister kan opprette et egenhendig skrevet testament i Spania, på norsk. Denne bestemmelsen gjør det enklere for nordmenn i Spania å opprette et testament der, i tillegg til at man oppnår en ekstra trygghet ved å kunne skrive på sitt eget morsmål. Dersom spaniapensjonisten ønsker å opprette et åpent testament på norsk, må en oversetter være tilstede.¹⁷⁶

Da avdødes testament er gyldig uansett om det er opprettet der vedkommende var bosatt eller var statsborger,¹⁷⁷ innebærer det juridisk sett at det ikke er nødvendig å opprette et testament i Spania, dersom det allerede er opprettet et i Norge. Derfor er det viktig at en norsk statsborger med verdier i Spania ikke oppretter et testament i Norge, som strider med et eventuelt testament man har opprettet i Spania.¹⁷⁸ Imidlertid vil et spansk testament gjøre skiftet i Spania lettere, raskere og rimeligere. Har man opprettet et norsk testament må dette oversettes og deretter legaliseres, noe som både vil ta tid og koste en del penger. Man må dokumentere testamentets gyldighet, at testator hadde rettslig handleevne, samt alle nødvendige dokumenter må oversettes, attesteres og legaliseres.¹⁷⁹ Dersom arvelateren hadde opprettet et spansk testament vil arveoppgjøret gjennomsnittlig vare i to måneder. Er det opprettet et testament i Norge, vil det mest sannsynlig ta lengre tid.¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ Merino-Blanco (2006) s. 324.

¹⁷⁵ Cc art. 688 (4): Los extranjeros podrán otorgar testamento ològrafo en su propio idioma. – Utlendinger kan opprette et egenhendig utferdiget testament på sitt eget språk.

Garb (2004) s. 545.

¹⁷⁶ Cc. art. 684; Cuando el testador exprese su voluntad en lengua que el Notario no conozca, se requerirà la presencia de un intèrprete(...) – Når testator uttrykker sin vilje på et annet språk som notaren ikke kan, kreves det at en oversetter er tilstede(...) Hayton, David (1998) s. 298.

¹⁷⁷ Haagkonvensjonen av 1961. art. 1.

¹⁷⁸ http://www.vogtlaw.com/artikkel_12.htm

¹⁷⁹ Merino-Blanco (2006) s. 324.

¹⁸⁰ http://www.vogtlaw.com/artikkel_12.htm

Når man oppretter testament i Spania, er man sikker på at det er opprettet innefor de formaliteter spanske myndigheter krever dersom man oppretter et lukket eller åpent testament hos notaren.¹⁸¹ Et egenhendig skrevet testament kan føre til at ikke alle formkravene til spansk rett er fulgt, da notaren ikke har hatt mulighet til å komme med kommentarer under utarbeidelsen. Videre er det en fordel at man kan sette i gang med arveoppgjøret umiddelbart etter testators død. Man unngår den lange prosessen ved å dokumentere avdødes rettsmessige arvinger i det spanske byråkratiet.

I følge spansk lovgivning er det ikke anledning for et ektepar å opprette et felles testament.¹⁸² Det betyr at ektefeller må opprette hvert sitt testament, selv om de etterlater alle sine eiendeler til hverandre. Dette strider med Haagkonvensjonen, som tillater opprettelse av felles testament.¹⁸³ Et felles testament opprettet av spanjoler i utlandet, vil ikke være gyldig i Spania, selv om det er gyldig i landet hvor det ble opprettet.¹⁸⁴ Motsatt kan dette tolkes dit hen at et felles testament opprettet av ett norsk ektepar i Norge, vil ikke bli godkjent i Spania, og man anses derfor å ikke inneha et gyldig testament.

Årsaken til at et testament, da særlig åpent testament, godtas på samme måte som en norsk skifteattest i Spania, er at testamentet opprettes hos Notarius Publicus. Der blir testamentet registrert i et sentralt testamentregister¹⁸⁵ og på denne måten er det en liten sjanse for at det foreligger feil i testamentet eller at det er falskt.¹⁸⁶

---

¹⁸¹ Hayton (1998) s. 325.

¹⁸² Cc. art. 669: No podràn testar dos o màs personas mancomunadamente(...) - To eller flere personer kan ikke opprette et testament i fellesskap(...)

¹⁸³ Haagkonvensjonen om testamentsformer art 4.

¹⁸⁴ Cc. art. 733: No serà vàlido en España el testamento mancomunado(...)que los españoles otorguen en país extranjero, aunque lo autoricen las leyes de la Naciòn donde se hubiese otorgado. – Fellestestamenter som er opprettet i utlandet av spanjoler er ikke gyldige i Spania, selv om de er gyldige etter retten i det landet de er opprettet.

¹⁸⁵ Merino-Blanco (2006) s. 314.

¹⁸⁶ Rozas (2000) s. 491.

6.2 Situasjon hvor spaniapensjonist ikke har opprettet testament

Når en spaniapensjonist dør, og vedkommende ikke har opprettet testament, oppstår en særdeles vanskelig situasjon. Spania nekter å gjennomføre et skifte uten dokumentasjon som påviser hvem som er ens rettmessige arvinger, og norske domstoler nekter under henvisning til manglende skiftekompetanse å utstede en skifteattest som spanske domstoler krever.¹⁸⁷ Måten å løse mangelen av testament og skifteattest på er i første rekke å gjennomføre en bevisføring via vitner og andre dokumenter, med formål å bevise hvem som er avdødes arvinger.¹⁸⁸

Utfordringen er å finne en løsning som tilfredsstillers spanske domstoler, herunder notaren i vedkommende rettskrets hvor avdøde hadde domisil. Dette fører til en lang, tidskrevende og dyr prosess for gjenlevende ektefelle og andre arvinger.

Første steg i prosessen er at arvingene tar kontakt med notaren i den rettskretsen avdøde hadde sitt siste domisil i Spania.¹⁸⁹ Hvis avdøde ikke hadde hatt domisil i Spania, skal

---

¹⁸⁷ Rønning (2008).

¹⁸⁸ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 4 (...) acreditar documentalente- bevisse gjennom documenter(...): a); La apertura de la sucesión intestada mediante la presentación de las certificaciones de fallecimiento y del Registro General de Actos de Ultima Voluntad del causante(...) - Åpningen av arveoppgjøret skjer ved fremleggelse av dødsattest og attest fra testamentregisteret(...) og b); Habrá que presentar el libro de familia del causante o las certificaciones correspondientes del Registro Civil acreditativas del matrimonio y filiaciones. – Man må vise frem avdødes familiebok eller attester som tilsvarer sivilstandregisteret som beviser ekteskap eller barn. art. 209 bis, letra 5; (...) la declaración de dos testigos(...) – (...)erklæringen fra to vitner(...) http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html.

¹⁸⁹ Garb (2004) s. 556. LEC art. 979 ;(...)por Notario hábil para actuar en el lugar en que hubiere tenido el causante su último domicilio en España(...)- foran den habile notaren som fungerer der hvor avdøde hadde sitt siste bosted i Spania(...) jfr. Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 1(1).; Será Notario hábil(...)donde el causante hubiera tenido su último domicilio en España(...)- Er notaren hvor avdøde hadde sitt siste bosted i Spania habil(...)

skiftet skje hos notaren hvor avdøde døde i Spania.¹⁹⁰ Dersom avdøde døde utenfor Spania, skal skiftet skje der størstedelen av avdødes bo, eller bankkontoer ligger i Spania.¹⁹¹ Dette vil typisk gjelde norske statsborgere med feriebolig i Spania. Hvis det ikke finnes arvinger i opp- eller nedadstigende linje, skal skiftet gjennomføres i retten.¹⁹²

Først må arvingene annonsere for notaren at de ønsker at vedkommende skal foreta en ”*acta de notoriedad para la declaraciòn de los herederos abintestato*”, en bevisføring for å erklære hvem som er arvingene når det ikke foreligger testament. Man må bevise for notaren at avdøde tilhørte vedkommende rettskrets gjennom avdødes NIE-nummer og ”*empadronamiento*”,¹⁹³ som beviser hvor avdøde hadde sitt siste bosted i Spania. NIE-nummeret kan sammenlignes med et norsk fødsels- og personnummer, da det er unikt for hver enkelt person.¹⁹⁴ Notaren må da erklære at skiftet er åpnet etter avdøde i notarembetet, og på denne måten finner notaren ut om det allerede er åpnet skifte hos en annen notar.¹⁹⁵ Andre dokumenter arvingene må fremlegge er dødsattest fra det spanske folkeregisteret.¹⁹⁶ Dødsattesten anvendes til å sjekke om avdøde hadde opprettet et testament hos det spanske testamentregisteret.¹⁹⁷ Dersom det ikke foreligger, vil notaren få et negativt sertifikat som bekrefter dette. Dette sertifikatet beviser kun at arvelateren ikke hadde opprettet et

---

¹⁹⁰ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 1(2); De no haber tenido nunca domicilio en España, será competente el Notario correspondiente al lugar de su fallecimiento(...)- Hvis avdøde aldri hadde bosted i Spania, foreligger kompetansen hvor hvor avdøde døde i Spania(...)

¹⁹¹ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 1 (2) (...)y, si hubiere fallecido fuera de España, al lugar donde estuviere parte considerable de los bienes o de las cuentas bancarias. - (...)og hvis avdøde døde utenfor Spania der hvor størstedelen av boet ligger eller bankkontoene.

¹⁹² Garb, Louis (2004) s. 552.

¹⁹³ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html,

¹⁹⁴ http://www.mir.es/SGCAVT/extranje/regimen_general/identificacion/nie.html. Hjemmesiden til den spanske regjeringen, departementet for innenriks.

¹⁹⁵ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html.

¹⁹⁶ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 4 a).

http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html,

¹⁹⁷ Hayton (1998) s. 301.

testament i Spania.¹⁹⁸ Siden et testament opprettet i Norge også vil være gyldig,¹⁹⁹ må man samtidig sjekke om avdøde hadde opprettet et testamente der. Man må deretter kartlegge hvem avdødes arvinger er.²⁰⁰ Mulige arvinger i Norge må skaffe seg midlertidige NIE-nummer, da det er en nødvendighet ved økonomiske transaksjoner i Spania, som f.eks. ved kjøp og salg av fast eiendom og betaling av skatter og avgifter.²⁰¹ En naturlig følge av dette er at arvingene må skaffe seg et slikt nummer når de ikke er residerende i Spania, slik at de får sin del av arven. Dersom avdøde var gift må man dokumentere ekteskapet mellom gjenlevende ektefelle og avdøde.²⁰² Hvis det er flere arvinger f.eks. barn, må man bevise dette slektskapsforholdet.²⁰³ Man må få bekreftet kopi av alle arvingenes fødselsattester, samt vigselsattesten.²⁰⁴ Videre er det viktig å få tak i alle skriftlige sertifikater fra avdødes banker, finansinstitusjoner mm. hvor saldoen fra dødsdatoen fremgår.²⁰⁵ Samtidig må arvingene sette ut en annonse i en landsdekkende avis i både Spania og Norge, hvor man etterlyser mulige arvinger etter avdøde. Da får eventuelle andre arvinger 20 dager på seg til å ta kontakt med notaren.²⁰⁶ All dokumentasjon arvingene fremlegger som bevis fra Norge må apostillestemples etter Haagkonvensjonen, samt oversettes til spansk av en kyndig translatør.²⁰⁷ Apostillestemplet er nødvendig for at et norsk dokument skal bli gyldig i utlandet. Før man kan få et apostillestempel må dokumentet være notarialbekreftet. Det skjer ved at vedkommende dokument blir underskrevet av notarius publicus og stemples

---

¹⁹⁸ Merino-Blanco (2006) s. 314-315.

¹⁹⁹ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html

²⁰⁰ Haagkonvensjonen fra 1961 om testamentsformer, art. 1.

²⁰¹ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 4 b), Hayton (1998) s. 301.

²⁰² http://www.mir.es/SGACAVT/extranje/regimen_general/identificacion/nie.html. Hjemmesiden til den spanske regjeringen, departementet for innenriks.

²⁰³ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 4 a), jfr. fotnote 188.

²⁰⁴ Reglamento Notarial. art. 209 bis letra 4 b), jfr. fotnote 188.

²⁰⁵ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html,

²⁰⁶ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html

²⁰⁷ Rønning (2008)

²⁰⁸ Rønning (2008)

²⁰⁹ Garb (2004) s. 557.

med institusjonens embetsstempel. Når dokumentet deretter blir bekreftet med apostillestempel hos Fylkesmannen, blir det legalisert ved at det bekrefter at notarius publicus underskrift på vedkommende dokument er gyldig. Imidlertid bekrefter ikke stemplet at dokumentets innhold er riktig.²⁰⁸ Når alle dokumenter er lagt frem og notaren anser dette for å være tilstrekkelig, vil to vitner som kjente avdøde erklære at det som fremgår av "*la acta*", dvs. erklæringen, er riktig.²⁰⁹ De må f.eks. verifisere at avdøde og gjenlevende ektefelle var gift, hvilke barn de fikk under ekteskapet og at de ikke kjenner til eventuelle særkullsbarn. Når dette er gjort vil notaren erklære arvingene som avdødes rettmessige arvinger.²¹⁰ Det avsluttende notarialdokumentet arvingene får er et spansk arveskjøte, som kan sammenlignes med den norske skifteattesten.

Som nevnt har ikke norske domstoler kompetanse til å foreta skifte etter en nordmann med domisil i Spania, unntatt ved bestemmelsen om nødkompetanse. Som redegjort ovenfor, ser vi at et skifteoppgjør etter en spaniapensjonist i Spania, er en omstendelig prosess. Det kan argumenteres for at det burde være en mulighet for skifte i Norge, dersom spaniapensjonisten hadde sterk tilknytning til hjemlandet, gjennom formue og familie der. Dersom man etter sl § 8 (2) hadde lagt vekt på prosessuelt bosted istedenfor internasjonalt-privatretslig domisil,²¹¹ ville langt flere arveoppgjør etter spaniapensjonistene skjedd i Norge. På mange måter kan det hevdes at domstolene tolker skifteloven altfor snevert, og på denne måten ikke tilpasser seg dagens virkelighet hvor nordmenn blir mer og mer "globale". I rettspraksis vises det til dommer som ligger langt tilbake i tid, og spørsmålet er om disse er for gamle til å kunne anvendes som rettskilde. På mange måter kan man hevde at det i virkeligheten ikke foreligger noen juridisk strid mellom statsborger- og domisilprinsippet når avdød norsk statsborger var bosatt i Spania. Striden handler mer om å kunne dokumentere arv- og slektskapsforhold som spanske myndigheter finner tilfredsstillende. Denne utfordringen blir større når norske myndigheter ikke bidrar til å

---

²⁰⁸ <http://www.fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=4938>

²⁰⁹ Reglamento Notarial. art. 209 bis. litra 5, jfr. fotnote 188.

²¹⁰ http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html

²¹¹ Se punkt 2.2.

skaffe denne informasjonen, og hvor avdøde spaniapensjonist ikke hadde opprettet et testament. Imidlertid er det slått fast i et rundskriv fra Justisdepartementet at norske myndigheter ”bør” bistå med å fremskaffe en attest som viser hvem som er avdødes legale arvinger etter norsk arverett²¹², så det er naturlig å legge til grunn at det skjer.

Etter mitt syn virker det, etter gjeldende rett, firkantet at norske domstoler ikke skal kunne foreta skifte i Norge etter en utflyttet norsk statsborger. Særlig gjelder dette i de tilfeller der avdøde hadde familie og formue i Norge, samt oppholdt seg jevnlig i landet. Ved å stille et dokumentasjonskrav i loven kan man åpne for at skifte kan skje i Norge. Et slikt dokumentasjonskrav kan pålegge arvingene å bevise at avdøde ikke var gift på nytt, eller hadde særkullsbarn i utlandet. I tilfeller der dette kan dokumenteres, ville en norsk domstol kunne ha kompetanse til å foreta skifte. En slik endring vil først og fremst kunne ivareta hensynet til arvingene.

---

²¹² G-0203 B Dødsboskifte. Punkt. 2.5.

7 Tilbakevisningslæren

Spørsmålet om tilbakevisning kan reises når avdøde hadde tilknytning til flere land med ulike rettsvalgsregler, og det oppstår en konflikt mellom domisilprinsippet og statsborgerprinsippet.²¹³ Etter norske rettsvalgsregler skal retten i avdødes domisilland anvendes, og etter spanske rettsvalgsregler skal retten i det landet avdøde var statsborger benyttes. Jeg vil i det følgende ikke ta stilling til hvorvidt henvisningen til fremmed rett skal oppfattes som en henvisning til det fremmede landets materielle rett eller dens internasjonale privatrett.

7.1 Norsk retts syn på tilbakevisningslæren

Foreløpig har kun en norsk høyesterett uttrykkelig uttalt seg om tilbakevisningslæren.²¹⁴ Rt. 1958/38 handlet om et norsk og et tysk skip som hadde kollidert i norsk farvann og spørsmålet var hvem som skulle holdes ansvarlig. Denne dommen avviser muligheten for tilbakevisning, uten å begrunne eksplisitt hvorfor. I den juridiske litteraturen har det blitt hevdet at denne dommen ikke har betydning utover sitt rettsområde, da den er av eldre dato.²¹⁵

I den juridiske teorien er det argumentert for at Norge, som hovedregel, bør godta tilbakevisning.²¹⁶ Ved at den norske stat ser på tilbakevisning som en mulighet, kan det benyttes som et korrektiv til ufullkommenhet i egne rettsvalgsregler. Det er ikke alltid slik

---

²¹³ Giertsen (1995) s. 281.

²¹⁴ Frantzen (2002) s. 360. Thue (2002) s. 135.

²¹⁵ Gaarder (2000) s. 155.

²¹⁶ Thue (2002) s. 142.

at domisillandets rett er forenelig med partenes forventninger eller med deres interesser. Det er rimelig å anta at de fleste spaniapensjonistene som har domisil i Spania forventer at arveoppgjøret skal følge norsk arverett. I teorien har det blitt hevdet at man i slike tilfeller kan manipulere domisilprinsippets innhold ved at det stilles strengere krav til å ha skiftet domisil.²¹⁷ På denne måten kan man oppnå det spaniapensjonistene forventer. Samtidig kan det hende at gjenlevende ektefelle har sterk tilknytning til Spania og derfor ønsker å skifte domisil, og at spanske arveregler skal anvendes ved et skifteoppgjør. Dersom dette ikke er tilfellet, kan det hevdes at man istedenfor manipulering av domisilprinsippet, kan anvende tilbakevisningslæren og derfor kan benytte norsk arverett.²¹⁸ Ved å akseptere tilbakevisning, vil den norske domstolen kunne anvende sin egen rett, samt at arveoppgjøret blir forutsigbart for de involverte. Av hensyn til rettssikkerheten kan det hevdes at det er positivt at dommeren får anvende sitt eget lands rett.

Det at Norge aksepterer en tilbakevisning fra en utenlandsk domstol kan hevdes å stride mot domisilprinsippet.²¹⁹ Dette innebærer isåfall at Norge fraviker domisilprinsippet ved å godta et annet lands tilbakevisning til norsk arverett ved et arveoppgjør. Selv om spørsmålet om hvor en nordmann har sitt domisil beror på skjønn, kan det likevel hevdes at når domisilet først er stadfestet, skal det mye til for å fravike det. Dette på tross av at det innebærer at den norske domstolen kunne benyttet norsk arverett dersom den hadde fraveket det konstaterte domisilet.²²⁰ En avvisning av tilbakevisningen i et arveoppgjør for en spaniapensjonist, bør derfor veies opp mot fordelene en domstol har av å kunne anvende sitt eget lands rett. Ofte kan reelle hensyn bli en avgjørende rettskilde i en slik avgjørelse.²²¹ Hensyn som vedkommendes tilknytning til Norge kan da spille inn. En slik tilknytning kan bestå av at man hadde fast eiendom i Norge, at man var hyppig i hjemlandet, eller om man hadde andre eiendeler i Norge.

---

²¹⁷ Giertsen (1995) s. 279.

²¹⁸ Thue (2002) s. 143.

²¹⁹ Thue (2002) s. 139.

²²⁰ Thue (2002) s. 139.

²²¹ Giertsen (1995) s. 281.

Det har blitt hevdet i den juridiske litteraturen, at dersom en tilbakevisning til Norge ikke godtas, og dette vil føre til at gjenlevende ektefelle, som ønsker å sitte i uskifte, vil få en mangelfull rettsbeskyttelse, bør tilbakevisning til en norsk domstol godtas.²²² Imidlertid kan man hevde at selv om gjenlevende ektefelle ikke får sitte i uskiftet bo etter et spansk skifte, vil vedkommende allikevel arve sin rettmessige del av arven. Dette taler for at norske domstoler ikke bør godta en tilbakevisning fra en spansk domstol, grunnet manglende uskifteinstitutt.

7.2 Spansk retts syn på tilbakevisningslæren

I spansk rett godtas i utgangspunktet ikke tilbakevisning og viderehenvisning.²²³ I Còdigo civil art. 12 (2) fremgår det at det ikke aksepteres tilbakevisning til en fremmed rett, som ikke er spansk. Dette kan tolkes som om tilbakevisning til spansk rett godtas, men ikke viderehenvisning til et tredje lands rett. I spansk høyesterettspraksis har bildet rundt tilbakevisningslæren vært fragmentert.²²⁴

Spansk rettspraksis har vist at spørsmålet om tilbakevisning først og fremst oppstår i situasjoner hvor en utenlandsk rett ikke bygger på prinsippet om skiftets enhet. Det innebærer at i de tilfeller hvor avdøde har tilknytning til to land, og begge landene utpeker spansk rett som gjeldende rett, oppstår ingen konflikt.

---

²²² Giertsen (1995) s. 281.

²²³ Cc. art. 12 (2); La remisión al derecho extranjero se entenderà hecha a su ley material, sin tener en cuenta el reenvío que sus normas de conflicto puedan hacer a otra ley que no sea la española. – Henvendelse til fremmed rett forstås som henvisning til vedkommende nasjonale lov, uten å ta hensyn til den tilbakevisning som den fremmede retts konfliktnormer gjør mot en annen lov som ikke er spansk.

²²⁴ Virgòs (2004) s. 978

I Tribunal Supremo²²⁵ 15.11.1996 dreide saken seg om spansk rett godtok en tilbakevisning fra amerikansk rett. Avdøde var amerikansk statsborger, men bosatt i England.

Vedkommende hadde opprettet et testament i Spania etter amerikansk rett. Testators sønner mente at testamentet var ugyldig, da de ikke ble tilgodesett i testamentet. Spansk høyesterett anså testamentet som gyldig etter amerikansk rett, og tilbakevisningen ble avslått. Denne dommen markerte et veiskille i spansk skifterett. Det som var spesielt var at Høyesterett fastslo at spansk rett er åpen for tilbakevisning.²²⁶ Imidlertid er det ingen automatikk i denne tilbakevisningen. Enhver sak må vurderes hver for seg, før man eventuelt godtar tilbakevisning.²²⁷ Høyesterett la vekt på at målet med enhver sak må være å oppnå enhetlige avgjørelser internasjonalt, noe som kan fremmes av tilbakevisningslæren.

I Tribunal Supremo 21.05.1999 ble Høyesteretts avgjørelse fra 1996 videreført. Avdøde var engelsk statsborger, som hadde tilbrakt flere år i Spania da han døde der. Vedkommende eide et slott i Spania, og var gift to ganger. Han hadde barn fra sitt første ekteskap. Under sitt andre ekteskap skrev han et testament i Spania etter engelsk rett, hvor ektefellen fra andre ekteskap ble tilgodesett. I dette tilfellet viste den spanske domstolen til engelsk rett, og den engelske domstolen viste til spansk rett. Engelsk rett bygger på scissionprinsippet, som innebærer at arveoppgjøret av fast eiendom skal skje der eiendommen ligger, i dette tilfellet Spania. Spørsmålet var om spansk lov aksepterte tilbakevisningen til spansk rett. I høyesterett ble avgjørelsen at engelsk rett skulle anvendes, ergo ble tilbakevisningen avslått. Man slo fast at på arverettens område markerer spansk rettspraksis en tilbakeholden anvendelse av tilbakevisningslæren. Videre at tilbakevisning kun skal anvendes der hvor resultatet ikke er i strid med generelle prinsipper i spansk arverett.²²⁸

Et tilfelle hvor tilbakevisning til spansk rett ble godtatt var i Tribunal Supremo 23.09.2002. Her dreide det seg om en engelsk statsborger som hadde bodd i Spania de siste 8 årene, og

---

²²⁵ Dvs. spansk høyesterett.

²²⁶ Virgòs (2004) s. 978.

²²⁷ Thue (2002) s. 511.

²²⁸ Tribunal Supremo 21.05.1999. Punkt 4, under rettslige grunnlag.

eid forskjellige eiendommer der. Offisielt var han gift med en spansk kvinne, som han hadde to barn med. I tillegg hadde han ett barn med en annen spansk kvinne. Avdøde etterlot seg et testament etter engelsk rett, som ble opprettet før han hadde innledet sitt andre kjærlighetsforhold. Ektefellen ble tilgodesett all fast eiendom i Spania. Spansk rett henviste til engelsk rett, og engelsk rett viste til spansk rett siden eiendommen var i Spania. Høyesterett slo fast at siden avdøde kun hadde fast eiendom i Spania, var dette ingen hindring for å akseptere tilbakevisning fra engelsk rett, slik at spansk rett ble lagt til grunn. Avgjørelsen, som strider med de to foregående dommene, ble rettferdiggjort ved at man i denne saken respekterte prinsippet om skiftets enhet. Dersom man aksepterte tilbakevisningen fra engelsk rett ville det ikke bli noe brudd på prinsippet om skiftets enhet, da boet kun besto av fast eiendom i Spania.²²⁹ På dette grunnlaget ble tilbakevisning til spansk rett godtatt.

Ut fra disse tre sentrale høyesterettsdommene ser vi at spansk rettspraksis har slått fast at spanske domstoler kan godta tilbakevisning i enkelte saker, men som utgangspunkt aksepteres ikke tilbakevisning. Hver sak må vurderes hver for seg. Tilbakevisning anvendes kun dersom resultatet er i overensstemmelse med de generelle prinsippene i spansk rett.²³⁰ Rettspraksis viser at bruken av tilbakevisning er svært restriktiv, men at denne kan føre til mer enhetlige internasjonale avgjørelser, noe som er målet for spansk høyesterett.²³¹ I spansk juridisk teori blir det hevdet at det, ved de to første dommene (1996 og 1999), ble foretatt en korrekt vurdering av spansk retts syn på tilbakevisningslæren, men at dommen i 2002 var et tilbakesteg med tanke på denne.²³² På grunnlag av disse dommene kan man hevde at tilbakevisning ikke aksepteres av spanske domstoler, unntatt i et tilfelle. I engelsk rett skal skifte av fast eiendom skje der eiendommen befinner seg. Det betyr at man kan havne i en situasjon hvor engelsk rett avviser å skifte fast eiendom i Spania. I dette tilfellet godtar Spania tilbakevisning til spansk rett og skiftet av eiendommen kan foretas

---

²²⁹ Tribunal supremo 23.09.2002. Punkt 2, under rettslige grunnlag.

²³⁰ Tribunal Supremo 21/05/1999 og Tribunal Supremo 23/09/2002.

²³¹ Tribunal Supremo 15/11/1996.

²³² Virgòs (2004) s. 979

hos en spansk domstol. Altså kan man utlede fra spansk rettspraksis at i arveoppgjør hvor et dødsbo kun består av fast eiendom i Spania, og avdødes statsborgerland ikke bygger på prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet, vil spanske domstoler godta tilbakevisningen, slik at de kan foreta skifte av den faste eiendommen. På denne måten oppfyller de sine egne privatrettslige prinsipper, ved at hele boet blir skiftet under en og samme lov.

Spørsmålet om tilbakevisning vil mest sannsynlig ikke inntreffe mellom Norge og Spania, da begge lands internasjonale privatrett, bygger på prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet. På den andre siden kan spørsmål om tilbakevisning bli relevant i tilfeller en spaniapensjonist har mistet sitt norske domisil, og norske domstoler avviser saken. Samtidig er det rimelig å legge til grunn at det kan forekomme at spanske domstoler avviser et skifte etter en nordmann bosatt der, på bakgrunn av at vedkommende ikke hadde noen formue eller fast eiendom i Spania.

Videre kan man tolke dommen fra 2002 dithen at man ved et skifte etter en spaniapensjonist, med fast eiendom i Spania, vil spanske domstoler godta tilbakevisning fra en norsk domstol dersom denne avviser å skifte eiendom i utlandet. Det kan i dette tilfellet trekkes en parallell til hjelpeskifte i Spania²³³

---

²³³ Jfr. L.O.P.J art. 22 (3).

8 Anerkjennelse av utenlandske skifteoppgjør

8.1 Vil Norge anerkjenne et spansk skifteoppgjør?

Gjeldende norsk skiftelov sier ingenting om, eller i tilfelle hvordan norske domstoler anerkjenner utenlandske skifteoppgjør. Både Norge og Spania har ratifisert Luganokonvensjonen,²³⁴ hvor gjensidig anerkjennelse tvers over landegrensene er regulert. Imidlertid regulerer ikke konvensjonen anerkjennelse i arvesaker.²³⁵ Det betyr at anerkjennelsesreglene i et norsk-spansk arveforhold ikke er lovregulert. Imidlertid fremgår det av Skiftelovutvalgets vurdering at dersom avdøde var bosatt i utlandet vil et utenlandsk skifteoppgjør anerkjennes.²³⁶ Det betyr at dersom det er klart at avdøde var bosatt i Spania ved dødstidspunktet, vil et skifte foretatt i Spania anerkjennes av Norge. Videre vil et utenlandsk skifteoppgjør anerkjennes så lenge Norge ikke har skiftekompetanse i vedkommende sak.²³⁷ Det innebærer at det kan oppstå en konflikt i de tilfeller både Norge og Spania anser seg kompetente til å foreta skifte etter en spaniapensjonist. Da begge land bygger på prinsippet om skiftets enhet og universalsuksesjonsprinsippet taler dette for at begge land godtar at den andre staten trer inn og foretar skifte av den delen av boet som befinner seg der. Samtidig, når det skiftes i Spania etter en norsk statsborger, vil norsk arverett legges til grunn ved arveoppgjøret. Videre vil norske arveregler benyttes under et skifte i Norge, dersom avdøde hadde domisil i Norge ved dødstidspunktet.²³⁸ Dette

---

²³⁴ Konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker vedtatt i Lugano 16. september 1988. Heretter kalt Luganokonvensjonen.

²³⁵ Luganokonvensjonen art.1.

²³⁶ NOU 2007:16, s. 166.

²³⁷ NOU 2007:16, s. 170.

²³⁸ Se punkt 4 om rettsvalgsreglene.

medfører at resultatet av skifteoppgjøret vil bli det samme om Norge eller Spania foretar skiftet. Dette taler for at norske domstoler anerkjenner skifteoppgjør etter en norsk statsborger i Spania. I det tilfellet der ingen arvinger har krevd privat eller offentlig skifte i Norge innen 60 dager etter dødsfallet, men har gjort dette i Spania, taler det for at en norsk domstol bør anerkjenne det spanske skiftet.²³⁹

I rettsteorien hevdes det at norske domstoler anerkjenner et skifteoppgjør så lenge det er gyldig etter retten i det landet skiftet er foretatt.²⁴⁰ Det betyr at et spansk skifteoppgjør anerkjennes i Norge så lenge skiftet er skjedd i henhold til spanske prosedyrer. Imidlertid er det en viktig forutsetning, for at Norge skal kunne anerkjenne utenlandske skifteoppgjør, at skifteoppgjøret ikke strider mot formål og verdier i vår rettsorden, nærmere bestemte ordre public. Det er først og fremst resultatet av skifteoppgjøret som ikke må stride mot ordre public, ikke prosessen. Ordre public inneholder de grunnleggende prinsipper en nasjon bygger på. De er ofte uuttalte og uskrevne, og de beskytter den nasjonale rettsfølelsen. Denne tankegangen er anerkjent internasjonalt. Ordre public-innsigelsen er relativ, den må vurderes fra sak til sak.²⁴¹ Da spanske arveregler ikke kan anses å være spesielt forskjellige fra norsk arverett, vil det mest sannsynlig ikke strides om dette. Imidlertid er ikke spanske domstoler kjent med uskifteinstituttet, da de kun har en skifteform. På denne måten vil ikke en norsk gjenlevende ektefelle få sitte i uskifte etter et skifteoppgjør i Spania. Imidlertid taler ikke dette for å underkjenne et spansk skifteoppgjør, da gjenlevende ektefelle får sin del av arven.

Spørsmålet er om det er nødvendig å lovfeste reglene om anerkjennelse. Skiftelovutvalget anser det ikke som en nødvendighet, da reglene er såpass kjente.²⁴² På en annen side er det i dag mange nordmenn som bor og lever i utlandet. Ved å lovfeste disse reglene, vil man kunne spre denne kunnskapen til de det gjelder, og ikke kun de som har faglig kompetanse

---

²³⁹ NOU 2007:16. s. 167, jfr. sl. § 81.

²⁴⁰ Thue (2002) s. 440.

²⁴¹ Thue (2002) s. 182-183.

²⁴² NOU 2007:16 s. 171.

på feltet. Dette innebærer større rettssikkerhet for de berørte. Lovfestede anerkjennelsesregler vil fremme forutberegneligheten og ikke minst spare mange utflyttede nordmenn, og deres arvinger for en god del bekymringer. Mot dette kan det hevdes at det er relativt få som faktisk setter seg inn i lovverket, men heller kontakter advokater med relevant kompetanse, noe som taler for at en tydelig sedvanerett er tilstrekkelig.

8.2 Vil Spania anerkjenne et norsk skifteoppgjør?

I Spania er anerkjennelsesreglene av utenlandske rettsavgjørelser lovfestet i den spanske sivilprosessloven, LEC art. 951- 954.²⁴³ For å se om Spania vil godkjenne et norsk skifteoppgjør, må en stadfeste om sistnevnte er en rettsavgjørelse. Når et skifte har skjedd i Norge får arvingene en skifteattest. Denne skifteattesten kan ikke anses som en rettsavgjørelse, men som et offentlig dokument, som spanske myndigheter må godkjenne på generelt grunnlag.²⁴⁴ En norsk skifteattest vil bli godkjent av spanske myndigheter så lenge den er legalisert og stemplet med Haag-apostillestempel. Siden skifteattesten ikke er på spansk, må den oversettes av en autorisert translatør.²⁴⁵ Når en norsk skifteattest ikke anses for å være en rettskraftig avgjørelse, vil det tilsi at spanske anerkjennelsesregler i LEC ikke direkte berører norske skifteoppgjør.

I utgangspunktet er det rimelig å anta, at siden spanske rettsvalgsregler legger vekt på statsborgerprinsippet, tilsier dette at landet vil anerkjenne et norsk skifteoppgjør. Når de selv legger avgjørende vekt på at arveretten som skal benyttes er statsborgerlandets, skulle man tro at spansk rett ikke ville ha noen innsigelser mot et norsk skifteoppgjør etter en norsk statsborger. Samtidig vektlegger både Norge og Spania avdødes bosted ved spørsmålet om skiftekompetanse, uansett om norske domstoler tolker bopelsbegrepet i sl.§

---

²⁴³ Garb (2004) s. 556-557. EUs rapport om Spania. s. 231.

²⁴⁴ Garb (2004) s. 557.

²⁴⁵ Garb (2004) s. 557. EUs rapport om Spania. s. 239-240.

8(2) som det prosessuelle bostedet eller det internasjonal-privatrettslige domisilprinsippet. Det er rimelig å anta at de av denne grunn vil respektere og godkjenne hverandres skifte.

Det at spanske myndigheter godkjenner en norsk skifteattest, og på denne måten anerkjenner skifteoppgjøret utført i Norge, samsvarer også med prinsippene i spansk internasjonal privatrett. Spania bygger som nevnt på prinsippet om skiftets enhet,²⁴⁶ noe som tilsier at spanske domstoler burde anerkjenne et norsk skifteoppgjør, selv om dette har skiftet deler av boet som befinner seg i Spania.

Det kan også forekomme at arvinger åpner skifte både i Norge og Spania. Spørsmålet er da hvorvidt spanske domstoler fortsatt vil foreta et skifte, når det allerede er åpnet skifte i Norge. Det finnes ingen avtale mellom Norge og Spania som regulerer et slikt tilfelle. Hverken L.O.P.J. eller LEC løser dette problemet.²⁴⁷ Etter spansk rettspraksis er det slått fast at når det ikke foreligger en internasjonal avtale mellom to land angående dette, kan Spania åpne skifte selv om det allerede er åpnet skifte i det andre landet.²⁴⁸ Imidlertid er det flere hensyn som bør ivaretas ved en slik vurdering. Det kan være hensiktsmessig å unngå parallelle skifteoppgjør, av hensyn til rettsøkonomi. Samtidig ønsker man gjerne å ta hensyn til partenes forvar da et dobbeltskifte vil gjøre dette tungvint. Hensynet til rettssikkerhet er viktig, og en unngåelse av motstridende avgjørelser, bør være en prioritet. Samtidig ønsker man å forhindre bedrageri.²⁴⁹ Disse hensynene tilsier at dersom Norge allerede har åpnet skifte etter avdøde, vil Spania neppe åpne skifte. Imidlertid er det også hevdet i rettsteorien at dersom det ikke foreligger en avtale mellom to land som regulerer dette spørsmålet, vil ikke Spania godkjenne et utenlandsk skifteoppgjør, dersom de anser at de selv har skiftekompetanse.²⁵⁰ På en annen side vil norsk arverett mest sannsynlig

---

²⁴⁶ Se punkt 3.

²⁴⁷ EUs rapport om Spania. s. 228.

²⁴⁸ EUs rapport om Spania. s. 228.

²⁴⁹ EUs rapport om Spania. s. 228.

²⁵⁰ Garb, Louis (2004) s. 558.

benyttes ved skifte i Norge eller Spania, slik at resultatet uansett vil bli det samme.²⁵¹

Derfor er det rimelig å legge til grunn at spanske domstoler aksepterer åpningen av skifte i Norge, og derfor ikke vil åpne skifte selv. Unntaket kan da tenkes å være i de tilfeller det foreligger formue i Spania. I utgangspunktet virker det som om Spania godtar et norsk skifteoppgjør, og aksepterer den norske skifteattesten. Men dersom det foreligger formue i Spania må et formelt hjelpeskifte skje i en spansk domstol.²⁵²

---

²⁵¹ Se punkt 4 om rettsvalgsreglene.

²⁵² L.O.P.J. art 22.(3).

9 Avsluttende bemerkninger

I EU arbeides det med å etablerere felles regler rundt skiftekompetanse og rettsvalg innen arveretten.²⁵³ Det er foreslått at man skal harmonisere reglene slik at det avgjørende kriterium er avdødes "habitual residence".²⁵⁴ EUs forslag legger klar vekt på at det har ingen hensikt å harmonisere reglene om skiftekompetanse, uten at man samtidig harmoniserer rettsvalsreglene. Når det kommer til spørsmålet om skiftekompetanse vil EUs forslag samsvare med gjeldende spansk lov. I Norge har Skiftelovsutvalget kommet med et forslag til ny skiftelov, hvor det foreslås at internasjonalt-privatretslig domisil skal være avgjørende i spørsmål om norsk internasjonal skiftekompetanse. Dette medfører at dersom både EUs og Skiftelovutvalgets forslag blir vedtatt, vil man kunne havne i en situasjon hvor både Norge og Spania anser seg kompetente til å foreta skifte for en spaniapensjonist. I forhold til dagens situasjon vil dette innebære et status quo.

Dersom man i EU vedtar forslaget som innebærer at rettsvalsreglene vil styres av avdødes "habitual residence", vil dette føre til store forandringer for Spania som i dag bygger på statsborgerprinsippet. Dette vil få konsekvenser for spaniapensjonistene ved at spansk arverett vil måtte benyttes ved skiftet i Spania, dersom de anses å ha vanlig bosted der. EU foreslår også at det skal etableres en enhetlig skifteattest som anerkjennes i alle EU-landene. Denne vil fungere som tilstrekkelig bevis, både for hvem som er arvinger, og

---

²⁵³ http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/testaments_successions_summary_en.pdf, s. 4.

²⁵⁴ http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/testaments_successions_summary_en.pdf, s. 4.

hvilket land som har skiftekompetanse. Den felles skifteattesten skal da utstedes av retten eller notaren hvor avdøde hadde sitt siste permanente bosted.²⁵⁵

Etter mitt syn er denne harmoniseringen av arverettsregler innad i EU ett godt initiativ. Selv om Norge ikke er medlem av EU vil dette nødvendigvis påvirke Norge, særlig i samhandling med EU-land, i dette tilfellet Spania. Disse enhetlige reglene vil kunne bidra til at skifteoppgjør etter en person med internasjonale tilknytninger blir lettere. Imidlertid er det uvisst om disse reglene vil bli vedtatt, og i så fall konkret hva dette vil innebære for Norge som EØS-medlem. Skiftelovutvalget har derfor valgt å ikke ta stilling til dette ved utarbeidelsen av sin utredning.²⁵⁶ En harmonisering av arveregler mellom Norge og EU, vil gjøre skifteoppgjør etter spaniapensjonister betraktelig enklere, særlig med tanke på den enhetlige skifteattesten. Fokuset bør være hensynet til arvingene som med dagens situasjon risikerer å havne i en tidkrevende og dyr prosess ved bortgangen til et familiemedlem. Det vil i mine øyne bli spennende å følge med på utviklingen av enhetlige regler rundt skiftekompetanse og rettsvalg i Europa.

---

²⁵⁵ http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/testaments_successions_summary_en.pdf, s.

5

²⁵⁶ NOU 2007:16, s. 164.

10 LITTERATURLISTE

10.1 Bøker og artikler

Augdahl, Per. *Skifte*. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag, 1931.

Augdahl, Per. *Skifteloven: og loven om uskiftet bo med kommentar*. 2. utgave. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag, 1956.

Augdahl, Per. *Skifteloven med kommentarer*. 3. utgave. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag, 1974.

Backer, Inge Lorange. *Hvor bor vi? Rett og toleranse: festskrift til Helge Johan Thue: 70 år*. Oslo. Gyldendal akademisk. s. 120-133. 2007

Cordes, Jørg og Laila Stenseng. *Hovedlinjer i internasjonal privatrett*. Oslo. Cappelen Akademiske Forlag, 1999.

Frantzen, Torstein. *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap: studier i norsk internasjonal privatrett med særlig vekt på gjenlevende ektefelles rettsstilling*. Bergen. Fagbokforlaget, 2002.

Gaarder, Karsten og Hans Petter Lundgaard. *Gaarders innføring i internasjonal privatrett*. 3. utgave. Oslo. Universitetsforlaget, 2000.

Garb, Louis. *International succession*. The Hague. Kluwer Law International, 2004.

Giertsen, Johan. *Uskifte og lovvalg*. Tidsskrift for rettsvitenskap. Årgang 108. Oslo. Scandinavian University Press, 1995.

Hayton, David. *European Succession Laws*. United Kingdom. Jordans, 1998.

Lasarte, Carlos. *Derecho de sucesiones. Principios de Derecho civil VII*. 4. utgave. Madrid. Marcial Pons, 2005.

Lødrup, Peter. *Arverett*. 4. utgave. 2.opplag. Oslo. 1999.

Lødrup, Peter, Knut Kaasen og Steinar Tjomsland. *Skifteloven 21. februar. 1930*. Norsk lovkommentar, Bind 1. 1687-1979. s. 384- 426. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag, 2005.

Merino-Blanco, Elena. *Spanish law and legal system*. 2. utgave. London. Sweet & Maxwell, 2006.

Nagell, Thor A. *Mange fallgruber for nordmenn i Spania*. Advokatbladet årg. 75 nr. 4 (2005)

Rozas, Jose Carlos Fernández og Sixto Sánchez Lorenzo. *Derecho internacional privado*. 1. utgave. Madrid. Civitas, 2000.

Schei, Tore. *Twisteloven. Kommentarutgave*. Bind 1. Oslo. Tano, 1990.

Skoghøy, Jens Edvin A. *Twistemål*. Oslo. Universitetsforlaget, 1998.

Thue, Helge J. *Internasjonal privatrett: personrett, familierett og arverett: alminnelige prinsipper og de enkelte reguleringer*. 1. utgave. 1 opplag. Oslo. Gyldendal Akademisk, 2002.

Virgòs, Miguel og Elena Rodríguez Pineau. *Succession law and renvoi: the Spanish solution*. Festschrift für Erik Jayme.Soriano, Band 1. München. Sellier. European Law Publishers, 2004.

10.2 Offentlige utredninger og dokumenter

NOU 2007:16 Ny skiftelovgivning.

G-0203 B Dødsboskifte.

10.3 Norsk lovgivning

Lov om skifte. 21. februar. 1930.

Lov om rettergangsmåten for tvistemål. 13. august. nr. 6. 1915.

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister. 17. juni. nr. 90. 2005.

10.4 Spansk lovgivning

El Còdigo civil de 24 de julio de 1889.

Ley Orgánica del Poder Judicial de 1 de julio de 1985.

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil.

Reglamento Notarial, aprobado por Decreto de 2 de junio de 1944.

10.5 Norsk rettspraksis

Rt. 1931.s . 931.

Rt. 1958. s. 38.

Rt. 1960. s. 1403.

Rt. 1999. s. 1333.

RG. 1973. s. 748.

LF-2007-72713.

LB-2000-454

10.6 Spansk rettspraksis

Tribunal Supremo 15.11.1996

Tribunal Supremo 21.05.1999

Tribunal Supremo 23.09.2002

10.7 Konvensjoner og rapporter

Fredriksen, Trine Elisabeth. *Hvor skal det skiftes når spaniapensjonistene dør?*
Masteroppgave fra Universitet i Tromsø, 2007.

Konvensjonen av 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte.

Haagkonvensjonen av 5. Oktober 1961 om testamentsformer.

Konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker vedtatt i Lugano 16. september 1988.

Reports: Comparative law study on rules of conflicts of jurisdiction and conflicts of law concerning wills and successions in the Member States of the European Union: ESPAGNE Rapporteur Pedro CARRIÓN García de Parada, Notario de Reus perteneciente al Ilustre Colegio Notarial de Cataluña-España.(2002)

Rapporten er tilgjengelig her; URL:

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

Study on Conflict of Law of Succession in the European Union (Etude de droit comparé sur les règles de conflits de juridictions et de conflits de lois relatives aux testaments et successions dans les Etats membres de l'Union Européenne) - Deutsches Notarinstitut (Institut Notarial Allemand) (2002)

URL:http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/testaments_successions_summary_en.pdf Lesedato: 20.04.2008.

10.8 Internettadresser

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

Spansk lovdatabase (2008) URL: <http://www.bdigrupodifusion.com/> Lesedato: 07.03.2008 og 26.03.2008.

Obra Social. Fundaciòn "la Caixa". (2004): URL:

http://www.clubestrella.com/Club_Estrella/CE_Legal_Article_Home/0,1697,1-83-81,00.html Lesedato: 09.04.2008

Gobierno de España. Ministerio del Interior. URL:

http://www.mir.es/SGACAVT/extranje/regimen_general/identificacion/nie.html Lesedato: 10.04.2008.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus (2007): URL:

<http://www.fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=4938> Lesedato: 13.03.2008.
www.regjeringen.no

Vogt Advokatfirma (2003): URL: http://www.vogtlaw.com/artikkel_12.htm

<http://www.norskemagasinet.com/article.1544.html> Lesedato: 20.03.2008.

Juuhl, Line Katinka. *Uskiftet bo i Spania*. s. 96. (2008): URL:
<http://www.norskemagasinet.com/article.1544.html>.

Lesedato: 03.03.2008

10.9 Personlig meddelelse

Rønning, Thomas. Advokat Bifrost Law, Spania. E-post 25. Februar 2008.